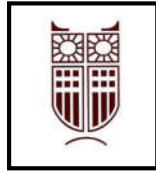

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης κατά την εφηβεία: Ο διαμεσολαβητικός
ρόλος της Συναισθηματικής Νοημοσύνης και της γονικότητας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ειρήνη-Σπυριδούλα Μαστέλλου

Αθήνα, 2018

Τριμελής Επιτροπή

Καζή Σμαράγδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

(Επιβλέπουσα)

Σαμαρτζή Σταυρούλα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Αλεξιάς Γεώργιος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ειρήνη-Σπυριδούλα Μαστέλλου, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία με τίτλο «Διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης κατά την εφηβεία: Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της Συναισθηματικής Νοημοσύνης και της γονικότητας» πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών Ψυχολογίας, με κατεύθυνση «Εφαρμοσμένη Γνωστική και Αναπτυξιακή Ψυχολογία» του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν στην εκπόνηση αυτής της εργασίας. Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την κ. Καζή Σμαράγδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, και επιβλέπουσας της παρούσας εργασίας, για την πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθεια που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της εργασίας. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την κ. Σαμαρτζή Σταυρούλα, Καθηγήτρια του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για την πολύτιμη συμβολή της κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Αισθάνομαι, επίσης, πραγματικά ευγνώμων και θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Καλαμάρα Δημήτριο, Διδάσκοντα Στατιστικής του Παντείου Πανεπιστημίου, για τη συνεχή υποστήριξη του και για την αμέριστη βοήθειά του.

Επιπροσθέτως, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλα τα άτομα που δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην καλύτερη κατανόηση του υπό μελέτης ζητήματος. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την αγάπη και την στήριξη που μου παρείχαν σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, όπως και σε κάθε βήμα μου.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Περιεχόμενα	4-5
Κατάλογος Πινάκων	6
Κατάλογος Σχημάτων	7
Περίληψη	8-9
Abstract	10
Εισαγωγή	11-24
Αυτοεκτίμηση	11-14
Συναισθηματική Νοημοσύνη	15-17
Γονικότητα	17-18
Αυτοεκτίμηση-Συναισθηματική Νοημοσύνη-Γονικότητα	19-20
Διαγενεακή Μεταφορά	20-22
Διαγενεακή Μεταφορά Αυτοεκτίμησης.....	22-23
Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις.....	23-24
Μεθοδολογία	25-28
Συμμετέχοντες	25
Ερωτηματολόγια	25-27
Διαδικασία	27-28
Αποτελέσματα	29-35
Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες	29
Έλεγχος ερευνητικών ερωτημάτων και υποθέσεων	29-35
Συζήτηση	36-41
Διαφοροποιήσεις Αυτοεκτίμησης-Συναισθηματικής Νοημοσύνης.....	36-37
Διαγενεακή Μεταφορά Αυτοεκτίμησης.....	37-39

Ερμηνεία Διαγενεακής Μεταφοράς Αυτοεκτίμησης.....	38-39
Περιορισμοί και προτάσεις	40-41
Συμπεράσματα	42-43
Βιβλιογραφία	44-60
Παράρτημα	61-63

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Πίνακας άμεσων επιδράσεων, με τη χρήση του μοντέλου, της αυτοεκτίμησης της μητέρας στην αυτοεκτίμηση του έφηβου παιδιού της, με ρυθμιστικό παράγοντα το φύλο των εφήβων.....	35
Πίνακας 2. Συσχετίσεις (δείκτες Pearson r) μεταξύ της κλίμακας της αυτοεκτίμησης, της συνολικής ΣΝ και των υποκλιμάκων της γονικότητας.....	36
Πίνακας 3. Πίνακας παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή την αυτοεκτίμηση του εφήβου παιδιού.....	40
Πίνακας 4. Έμμεσες επιδράσεις της αυτοεκτίμησης της μητέρας στην αυτοεκτίμηση των έφηβων παιδιών της μέσω της διαμεσολαβητικής μεταβλητής της ΣΝ του εφήβου.....	42

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1. Προτεινόμενο μοντέλο ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης μέσω του διαμεσολαβητικού ρόλου της ΣΝ του εφήβου (έμμεση επίδραση σε κόρη, $\beta=0,13$, έμμεση επίδραση σε γιο, $\beta=0,12$).....	42

Περίληψη

Η διαγενεακή μεταφοράς (ΔΜ) της αυτοεκτίμησης (δηλαδή της θετικής ή της αρνητικής στάσης απέναντι στο εαυτό), από τους γονείς προς τα παιδιά, αποτελεί αντικείμενο σύγχρονων ερευνών, με την αυτοεκτίμηση μεταξύ των δύο γενεών να παρουσιάζει θετική συσχέτιση. Οι πιθανοί διαμεσολαβητικοί μηχανισμοί, όμως, οι οποίοι ενδεχομένως θα ερμήνευαν αυτήν τη μεταφορά, δεν έχουν ακόμα ερευνηθεί. Στην παρούσα έρευνα, σκοπός ήταν να μελετηθεί η ΔΜ της αυτοεκτίμησης στην εφηβική ηλικία με πιθανούς διαμεσολαβητικούς μηχανισμούς τη Συναισθηματική Νοημοσύνη (ΣΝ) και τη γονικότητα. Αναλυτικότερα, ελέγχθηκε η υπόθεση ότι η γονική αυτοεκτίμηση ίσως μεταφέρεται διαγενεακά στους εφήβους όχι άμεσα, αλλά μέσω της ΣΝ των ίδιων και των γονέων τους, καθώς και του ύφους ανατροφής που υιοθετείται από τους γονείς και γίνεται αντιληπτό από τους εφήβους. Ως προς τη διαγενεακή μεταφορά συνεξετάζεται η επίδραση του φύλου (πατέρας-γιός-μητέρα-κόρη). Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τα μέλη 50 τετραμελών οικογενειών με δύο διαφορετικού φύλου παιδιά εφηβικής ηλικίας (12-16 ετών). Στους συμμετέχοντες (γονείς-παιδιά) χορηγήθηκε το Ερωτηματολόγιο Αυτοεκτίμησης του Rosenberg (Rosenberg, 1965, προσαρμογή στα ελληνικά Spanea, Anagnostopoulos, Kalatzi-Azizi, & Skarlos, 2005), η Ελληνική Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης του Τσαούση (Tsaousis, 2008) και το Ερωτηματολόγιο Γονεϊκού Κύρους του Buri (Buri, 1991, προσαρμογή στα ελληνικά Τσαούσης, 2002). Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφυλικές διαφοροποιήσεις, με την υψηλή αυτοεκτίμηση και την υψηλή ΣΝ να χαρακτηρίζει περισσότερο τους άνδρες έναντι των γυναικών, καθώς και διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις ηλικιακές ομάδες, με τους ενήλικες (γονείς) να υπερτερούν έναντι των εφήβων. Βρέθηκε ότι οι μητέρες είναι που μεταφέρουν διαγενεακά την αυτοεκτίμηση τους στα εφηβικής ηλικίας παιδιά τους, και όχι οι πατέρες, επιβεβαιώνοντας εν μέρει τις υποθέσεις. Ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης έδειξε την ύπαρξη σημαντικής επίδρασης ανάμεσα σε μητέρα-κόρη, επιβεβαιώνοντας την αντίστοιχη υπόθεση για ισχυρότερη επιρροή ανάμεσα στα άτομα του ίδιου φύλου. Παρόλα αυτά, δε βρέθηκαν διαφυλικές διαφοροποιήσεις στη ΔΜ, όταν εισήχθη ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ΣΝ. Φάνηκε, επίσης, ότι η ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τις μητέρες στα εφηβικής ηλικίας παιδιά της, πράγματι, ερμηνεύεται μέσω της ΣΝ των εφήβων, εύρημα πρωτότυπο για τη βιβλιογραφία. Αντιθέτως, τα αντιλαμβανόμενα μοντέλα γονικότητας, φάνηκε ότι δε

διαμεσολαβούν στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης. Η σημαντικότητα της αποσαφήνισης της ΔΜ της αυτοεκτίμησης με βάση τα ευρήματα, καθώς και των επιμέρους παραγόντων που διαμεσολαβούν, συζητούνται σε συνδυασμό με το σχεδιασμό προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης για άτομα εφηβικής ηλικίας και τις οικογένειές τους.

Λέξεις-κλειδιά: διαγενεακή μεταφορά, αυτοεκτίμηση, συναισθηματική νοημοσύνη, γονικότητα, φύλο

Intergenerational transmission of self-esteem in adolescence: The mediator role of Emotional Intelligence and parenting

Abstract

The intergenerational transmission (IG) of self-esteem (which is the individual's positive or negative orientation toward self) from parents to children, has been documented from recent surveys, with parent's self-esteem influencing child's self-esteem. However, the process underlying this IG is still unclear. This survey focuses on the IG of self-esteem in adolescence with the possible mediator role of Emotional Intelligence (EI) and parenting. Specifically, the hypothesis was that the influence of the parents in the transmission of self-esteem in their adolescent children is not direct, but indirect, considering that parent's and adolescent's EI, as well as parenting and perceived parenting are suggested to involve in that transmission. Gender-specific patterns in the transmission of the self-esteem are examined (father-son-mother-daughter). Analyses were carried out in a sample of 50 four-member families with two 12 until 16-year-old adolescents (male-female). Participants completed the Rosenberg Self-Esteem Scale (RSE, 1965, standardization in Greek Spanea, Anagnostopoulos, Kalatzi-Azizi, & Skarlos, 2005), the Greek Emotional Intelligence Scale (GEIS, Tsaousis, 2008) and the Parental Authority Questionnaire (Buri, 1991, standardization in Greek, Tsaousis, 2002). Analyses indicated gender differences, showing that males reported higher scores in self-esteem and EI than females. Furthermore, adults (parents) reported higher scores in these variables than their adolescent children. The results confirmed partly the hypothesis of IG, with mothers, but not fathers, influencing significantly on the self-esteem of her offspring. A gender-specific transmission mechanism of self-esteem was found, showing the moderating role of gender, as mothers seemed to influence assume their daughter's self-esteem (same-sex model). However, no gender differences in the transmission are found in the indirect effect. Furthermore, EI did play a mediating role, with adolescent's EI explaining the IG, a result which is innovative in literature. However, perceived parenting styles did not play a mediating role. The importance of clarifying IG of self-esteem and the role of mediators according to findings is discussed with reference of planning prevention and intervention programs for adolescents and their families.

Keywords: intergenerational transmission, self-esteem, emotional intelligence, parenting, gender

Αυτοεκτίμηση

Εννοιολογικός προσδιορισμός. Η αυτοεκτίμηση, ως η συναισθηματική συνιστώσα της έννοιας του εαυτού, έχει κατά τις τελευταίες δεκαετίες αποτελέσει αντικείμενο έντονης ερευνητικής δραστηριότητας, καθώς είναι καθοριστική για την διαμόρφωση και εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου (Bradsaw & Hazan, 2006. Brown, 2014. Zeigler-Hill et al., 2015).

Ο όρος «αυτοεκτίμηση» αναφέρεται στην κρίση μας σχετικά με την εκτίμηση ή την αξιολόγηση της αξίας μας ως άτομα (Neff, 2011. Sharma & Agarwala, 2014). Η αυτοεκτίμηση εξαρτάται από την εμπιστοσύνη που έχει κάποιος στον εαυτό του, από τη δική του εικόνα για τον εαυτό του και από την αγάπη προς αυτόν (André & Lelord, 2004), ενώ κεντρική είναι η έννοια της αυτοπεποίθησης (Buss & Malamuth, 1996). Θεωρείται ότι η αυτοεκτίμηση συχνά επιδρά στα κίνητρα (Festinger, 1954), αφού επηρεάζεται από τις προσδοκίες, τις φιλοδοξίες και την πεποίθηση του ατόμου ότι έχει πετύχει τους στόχους του (Midgett, Ryan, Adams, & Corville-Smith, 2001).

Η αυτοεκτίμηση διακρίνεται στην κοινωνιολογική (Luhtanen & Crocker, 1992) και στην προσωπική, οι οποίες αλληλοεπηρεάζονται (Ziller, 1973), και μπορεί να είναι υψηλή, μέση, χαμηλή (Παπάνης, 2011), αλλά και φαινομενική ή αμυντική (Coopersmith, 1967), δηλαδή υψηλή μη ρεαλιστική (Bushman & Baumeister, 2002. Jordan, Spencer, Zanna, Hoshino-Browne, & Corell, 2003).

Ως ψυχολογική έννοια, η αυτοεκτίμηση εξακολουθεί να απασχολεί θεωρητικούς και ερευνητές, ούσα δύσκολα προσδιορίσιμη και πολύσημη (Coleman, 2013). Η αυτοεκτίμηση σχετίζεται με ένα πλήθος συμπεριφορών και ψυχολογικών αντιδράσεων, χωρίς όμως να έχει διευκρινιστεί η κατεύθυνση της συσχέτισής της (Guindon, 2010. Trzesniewski, Donnellan, & Robins, 2003), π.χ. με τις σχέσεις με τους άλλους (Birkeland, Breivik, & Wold, 2014), με την ποιότητα της επικοινωνίας (Gonzales, 2014), με την προσαρμογή (Nordstrom, Swenson, Goguen, & Hiester, 2014), με την εθιστική χρήση των κοινωνικών διαδικτυακών δικτύων (Andreassen, Pallesen, Griffiths, 2017), με την αντίδραση στα αγχογόνα γεγονότα (Orth & Luciano, 2015), με τη δημιουργικότητα (Pretz & Nelson, 2017) και με την ακαδημαϊκή επίδοση (Alyami, Ullah, Alyami, Hill, & Henning, 2017).

Θεωρίες της αυτοεκτίμησης.

Η θεωρία του William James. Κατά τον James (1890), ο όρος, ως μια δυναμική έννοια, δομείται σταδιακά έχοντας ως βάση το αίσθημα της αυτοϊκανοποίησης, αλλά και την προσπάθεια του ατόμου να κάνει φανερή την υπόστασή του στο περιβάλλον. Αποτελώντας τη σφαιρική άποψη του ατόμου για τον εαυτό του, η αυτοεκτίμηση ισούται με το πηλίκο των επιτυχιών και των προσδοκιών ενός ατόμου (όπως αναφέρεται από την Λεονταρή, 1996). Το άτομο καταφέρνει να ισορροπήσει, όταν έχει βρει την χρυσή τομή ανάμεσα στις δυνατότητες του και στα δεδομένα της καθημερινότητας, εισάγοντας έτσι την έννοια του «κοινωνικού εαυτού» (James).

Η θεωρία του Morris Rosenberg. Ο Rosenberg (1965), ο οποίος δημιούργησε την κλίμακα μέτρησης της αυτοεκτίμησης, ανέφερε την αυτοεκτίμηση ως τη θετική ή αρνητική στάση απέναντι σε ένα ιδιαίτερο αντικείμενο, τον εαυτό. Ο όρος καθορίστηκε κυρίως ως μια έκφραση του σεβασμού και της αξίας του εαυτού, παρά της ικανότητας, και προτάθηκε η ύπαρξη της σχέσης ανάμεσα στην αυτοεκτίμηση και στην εμπειρία. Στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει η κοινωνικοποίηση βασισμένη στην αλληλεπίδραση των πολιτιστικών, κοινωνικών, οικογενειακών και άλλων διαπροσωπικών παραγόντων, αλλά και η διαδικασία της σύγκρισης ανάμεσα στον «ιδανικό εαυτό» και στον «πραγματικό εαυτό».

Η θεωρία του Stanley Coopersmith. Ο Coopersmith (1967), ο οποίος ανέπτυξε μια κλίμακα μέτρησης της μεταβλητής, εξέτασε την αυτοεκτίμηση, την ενδοπροσωπική δηλαδή αξιολόγηση του ατόμου, η οποία είναι συνήθως σταθερή και εκφράζει μια πεποίθηση αποδοχής ή αποδοκιμασίας. Η προσωπική εμπειρία του ατόμου είναι καθοριστική, καθώς η αυτοεκτίμηση συσχετίζεται με την εκμάθηση των κανονιστικών αρχών της οικογένειας και της κοινωνίας από το άτομο μέσω της ενίσχυσης και της τιμωρίας (Παπάνης, 2011), με την αυτοεκτίμηση να μπορεί να διδαχθεί, όπως και η έλλειψή της (Χατζηχρήστου, 2011).

Η θεωρία των Cooley και Mead. Η θεωρία της «συμβολικής αλληλεπίδρασης» περιγράφει την αυτοεκτίμηση του ατόμου ως αποτέλεσμα των σκέψεών του σχετικά με τις αξιολογήσεις των «σημαντικών άλλων», εισάγοντας έτσι τον όρο «καθρεπτιζόμενος Εαυτός» (Cooley, 1902), αλλά και ως αποτέλεσμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης μέσα από ένα συμβολικό σύστημα επικοινωνίας, εισάγοντας επίσης και τον όρο «γενικευμένος άλλος» (Mead, 1934).

Η θεωρία του Robert White. Για τον White, η αυτοεκτίμηση έχει τις ρίζες της στην εμπειρία της επιτυχίας, στην ικανοποίηση δηλαδή των αναγκών. Θεωρείται ότι με την πάροδο του χρόνου εγκαθιδρύονται σταδιακά οι συμπεριφορές εκείνες που του επιφέρουν την επιτυχία και ενσωματώνονται στο γνωστικό σχήμα της αυτοεκτίμησης, το οποίο αφορά ένα σύνολο νοητικών, συναισθηματικών και πραξιακών αντιλήψεων για τον εαυτό (όπως αναφέρεται από τον Παπάνη, 2011).

Θεωρία του Nathaniel Branden. Ο Branden (1994) θεώρησε ότι η αυτοεκτίμηση είναι μια συνολική διατύπωση της πορείας της ζωής και αποτελεί ίσως τη πιο θεμελιώδη ανθρώπινη ανάγκη που οδηγεί τη συμπεριφορά, προσδιορίζοντας τους βασικούς στυλοβάτες της. Η ικανότητα και η αξία είναι σημαντικά συστατικά της αυτοεκτίμησης με έμφαση στη μεταξύ τους σχέση.

Αυτοεκτίμηση και φύλο. Η μελέτη του φύλου στην αυτοεκτίμηση κυριαρχεί στη ψυχολογική έρευνα τα τελευταία 50 χρόνια. Πολλοί ερευνητές θεωρούν ότι μπορεί κατά τη νηπιακή (Cvencek, Greenwald, & Meltzoff, 2016) και την παιδική ηλικία να μην υπάρχουν στατιστικώς σημαντικές διαφυλικές διαφοροποιήσεις, κατά την εφηβική ηλικία, όμως, παρατηρείται μια σημαντική διαφοροποίηση (Bachman, O' Malley, Freedman-Doan, Trzesniewski, & Donnellan, 2011), με την αυτοεκτίμηση των αγοριών να είναι σχεδόν διπλάσια σε βαθμό από την αντίστοιχη των κοριτσιών (Robins, Trzesniewski, Tracy, Gosling, & Potter, 2002). Η μείωση αυτή δεν είναι απλώς ένα αποτέλεσμα προσωπικών γνωστικών-αναπτυξιακών αλλαγών, αλλά μια αλληλεπίδραση μεταξύ προσωπικών και περιβαλλοντικών παραγόντων (Schunk et al., 2010). Η αυτοεκτίμηση φαίνεται να μειώνεται περισσότερο στο θηλυκό φύλο (Moksnes, Moljord, Espnes, & Byrne, 2010), ειδικά κατά τη πρώιμη εφηβεία (Christie & Viner, 2005), και σχετίζεται με την ικανοποίηση για την εξωτερική εμφάνιση, αλλά και στη διαφυλική διάκριση για την υιοθέτηση των κοινωνικών ρόλων και αξιών για τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα από τα άτομα (Mruk, 2006). Γίνεται, κατά αυτόν τον τρόπο, φανερό ότι η ικανοποίηση της ανάγκης για υψηλή αυτοεκτίμηση στις γυναίκες εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2010. Pervin & John, 2001).

Γενικότερα, οι γυναίκες τείνουν να αναφέρουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση σε σχέση με τους άνδρες (Bleidorn et al., 2016, Rosenberg, 1965), ως αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησής τους, αφού ενισχύονται κυρίως στο να είναι συνεργατικές, φιλικές, με ενσυναίσθηση και υπακοή (Χατζηχρήστου, 2011) ενσωματώνοντας στην αυτοεκτίμησή τους τις έννοιες της αποδοχής και της απόρριψης σε σχέση με τους

σημαντικούς άλλους (Josephs, Markus, & Tafarodi, 1992), δηλαδή έννοιες που αφορούν την αξία (Eipstein, 1979). Ακολούθως, οι άνδρες ενισχύονται στο να είναι δυναμικοί, κυρίαρχοι και με υψηλή αυτοεκτίμηση (Eagly & Karau, 2002), ενσωματώνοντας στην αυτοεκτίμησή τους την έννοια της επιτυχίας (Eipstein, 1979). Επίσης, η συχνή ασυμφωνία προσωπικών ρόλων και κοινωνικών στερεοτύπων που βιώνουν οι σύγχρονες γυναίκες, σε συνδυασμό με την κοινωνική σύγκριση ως προς την εξωτερική εμφάνιση, έχει ως αποτέλεσμα συχνά να εκφράζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση (Andre & Lerord, 2012. Clarke, 2001. Rodgers, Damiano, Wertheim, & Paxton, 2017). Vogel, Rose, Roberts, & Eckles, 2014).

Αυτοεκτίμηση και ηλικία. Ως ρυθμιστικός παράγοντας της αυτοεκτίμησης φαίνεται να λειτουργεί η μεταβλητή της ηλικίας, καθώς έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η αυτοεκτίμηση μπορεί να αλλάξει καθώς το άτομο μεγαλώνει (Schunk et al., 2010), εμφανίζοντας μια θετική συσχέτιση (Gove, Ortega & Style, 1989). Οι σύγχρονες, όμως, μελέτες προτείνουν μια καμπυλόγραμμη σχέση (Trzesniewski et al., 2003) με τέσσερις κορυφές (Orth, Trzesniewski, & Robins, 2010). Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι η αυτοεκτίμηση είναι υψηλή κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας (Trzesniewski, et al., 2003), μειώνεται και είναι ασταθής κατά την προ-εφηβική ηλικία (Robins & Trzesniewski, 2005), ανυψώνεται ξανά και σταθεροποιείται κατά τη διάρκεια της εφηβικής και ενήλικης ζωής (Orth et al., 2010), με κορύφωση στη μέση ενήλικη ζωή (Orth & Robins, 2014. Trzesniewski et al.), αφού θεωρείται η πιο παραγωγική ηλικία (Erikson, 1963) και τελικά μειώνεται ξανά κατά την ύστερη ενήλικη ηλικία (Orth et al., 2010).

Παρόλα αυτά, άλλες έρευνες προτείνουν ότι η συνολική αυτοεκτίμηση παραμένει σχετικά σταθερή, όπως συμβαίνει με άλλα χαρακτηριστικά τη προσωπικότητάς (Dietz, 1996. Wagner, Lüdtke, & Trautwein, 2016), αλλά με σημαντικές ατομικές διαφορές (Coleman, 2013). Επίσης, έχει προταθεί ότι όσο αυξάνεται η ηλικία μπορεί να μειωθεί η αυτοεκτίμηση (Tiggemann & Lynch, 2001), ειδικά σε σημαντικές μεταβάσεις ή γεγονότα στη ζωή του ατόμου (Trzesniewski, Robins, Roberts, & Caspi, 2004).

Συναισθηματική Νοημοσύνη

Η συναισθηματική νοημοσύνη (ΣΝ) είναι μια μεταβλητή που έχει μελετηθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια (Petrides, Pita, & Kokkinaki, 2007. Saklofske, Austin, & Minski, 2003). Έχοντας τις ρίζες της στην κοινωνική νοημοσύνη (Thorndike, 1920), χωρίς να υπάρχει συμφωνία για έναν κοινά αποδεκτό όρο (Alegre, 2011), ορίστηκε είτε ως χαρακτηριστικό, είτε ως ικανότητα (Gohm, Corser, & Dalsky, 2005), δημιουργώντας και τα αντίστοιχα εργαλεία για την μέτρησή τους.

Παρόλα αυτά, ο πιο κοινά αποδεκτός ορισμός για τη ΣΝ είναι ότι «εκφράζει την ικανότητα αποτελεσματικής επεξεργασίας των συναισθηματικών πληροφοριών που σχετίζονται με την αντίληψη, την αναγνώριση, την εκτίμηση, την έκφραση, τη γενίκευση και τη ρύθμιση του συναισθήματος με στόχο να προαχθεί η συναισθηματική και νοητική ανάπτυξη» (Mayer & Salovey, 1997, σ. 10). Όσον αφορά τη ΣΝ ως χαρακτηριστικό, θεωρείται ότι είναι σύμπλεγμα από σχετικές με το συναίσθημα αυτοαντιλήψεις, και μετριέται με ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς (Petrides, et al., 2007). Από την άλλη, η ΣΝ ως ικανότητα ορίζεται ως το σύνολο των πραγματικών γνωστικών ικανοτήτων επεξεργασίας της συναισθηματικής πληροφορίας και μετριέται μέσα από δοκιμασίες επίδοσης (Mayer & Salovey, 1997).

Ποικίλες θεωρίες έχουν αναπτυχθεί προκειμένου να ερμηνεύσουν τη ΣΝ. Σύμφωνα με το μοντέλο των Mayer, Salovey και Caruso (1999, 2004, 2008), η ΣΝ θεωρείται ως μία ικανότητα του νου και ως μια μορφή κοινωνικής νοημοσύνης. Το μοντέλο ικανότητας που προτάθηκε περιγράφει τη ΣΝ στο πλαίσιο των γνωστικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων για επεξεργασία της συναισθηματικής πληροφορίας, με διάκριση τεσσάρων επιμέρους διαστάσεων: η «αναγνώριση και έκφραση των συναισθημάτων», η «ενσυναίσθηση και το ενδιαφέρον για τους άλλους», η «χρήση των συναισθημάτων για διευκόλυνση της σκέψης» και ο «έλεγχος των συναισθημάτων».

Από την άλλη, ο Bar-On (1997, 2006) όρισε τη ΣΝ ως μια σειρά από γνωστικές ικανότητες, δεξιότητες και δυνατότητες, οι οποίες επηρεάζουν την ικανότητα κάποιου να αντιμετωπίζει με επιτυχία τις περιβαλλοντικές πιέσεις και απαιτήσεις, προτείνοντας ένα μικτό μοντέλο. Ως η ικανότητα του ατόμου για έλεγχο, ρύθμιση και αναγνώριση των συναισθημάτων, ορίστηκε στο μικτό μοντέλο του Goleman (1995), θεωρώντας ότι συνολικά οδηγεί στη συναισθηματική επάρκεια (Boyatzis & Sala, 2004. Goleman, Boyatzis, & McKee, 2013). Τέλος, στο μοντέλο των Petrides & Furnham (2000, 2001), ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη

«συναισθηματική νοημοσύνη ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας» (trait EI) (Petrides et al., 2007).

Η ΣΝ επιδρά στη προσωπική και επαγγελματική ζωή του ατόμου (Feldman, 2010), καθώς σχετίζεται με μια πληθώρα μεταβλητών (Mayer, Roberts, & Barsade, 2008), όπως αρνητικά με την επιθετικότητα (Cleveland, 2014), και κυρίως τη σωματική (Sancho, Salguero, & Berrocal, 2017) και με το κοινωνικό άγχος (Abdollahi & Abu Talib, 2016) και θετικά με την επαγγελματική επίδοση και ικανοποίηση (Rezvani et al., 2016).

Συναισθηματική Νοημοσύνη και φύλο. Σε αντικρουόμενα αποτελέσματα έχουν καταλήξει οι έρευνες που έχουν μελετήσει τη ΣΝ και το φύλο. Συγκεκριμένα, έρευνες έχουν δείξει τη μη ύπαρξη διαφυλικών διαφοροποιήσεων στη μεταβλητή της ΣΝ (Saklofske, Austin, Galloway, & Davidson, 2007), ενώ άλλες έρευνες προτείνουν ότι το φύλο αποτελεί ένα σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα (Lopez-Zafra & Gartzia, 2014), ο οποίος μπορεί να λειτουργεί ως ρυθμιστής της ΣΝ (Kong, 2014) με τα αποτελέσματα των ερευνών να διαφοροποιούνται στο ποιο από τα δύο φύλα έχει υψηλότερα αποτελέσματα στις επιμέρους διαστάσεις της (Day & Carroll, 2004).

Οι άνδρες συχνά εμφανίζουν υψηλότερα αποτελέσματα στις περισσότερες διαστάσεις της ΣΝ όταν μετριέται ως ικανότητα, αλλά οι γυναίκες εμφανίζουν υψηλότερη συνολική ΣΝ, όταν μετριέται ως χαρακτηριστικό (Kong, 2017). Οι γυναίκες συνήθως εμφανίζουν υψηλότερα αποτελέσματα στη διαχείριση των συναισθημάτων τους, σε σχέση με τους άνδρες (Hall & Mast, 2008. Tsaousis & Kazi, 2013), με την κοινωνικοποίηση μέσω της ενίσχυσης της υιοθέτησης στερεοτυπικών κοινωνικών ρόλων να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαφυλική αυτή διαφοροποίηση. Αναλυτικότερα, οι γυναίκες ενισχύονται κυρίως στο να είναι συνεργατικές, φιλικές, με ενσυναίσθηση και υπακοή (Χατζηχρήστου, 2011), δηλαδή ενισχύονται κοινωνικά σε διαστάσεις της ΣΝ, με αποτέλεσμα να έχουν υψηλότερα αποτελέσματα στα διαπροσωπικά χαρακτηριστικά της συναισθηματικότητας και της κοινωνικοποίησης. Αντιστοίχως, οι άνδρες, λόγω της διαφυλικής κοινωνικοποίησής τους, εμφανίζουν υψηλότερα αποτελέσματα σε διαστάσεις που αφορούν την ευχαρίστηση και τον αυτοέλεγχο (Arteche, Chamorro-Premuzic, Furnham, & Crump, 2008. Kong, Siegling, Saklofske, Vesely, & Nordstokke, 2012).

Συναισθηματική Νοημοσύνη και ηλικία. Η ΣΝ, συχνά παρουσιάζει ηλικιακές διαφοροποιήσεις (Gardner & Qualter, 2011) θετικά σχετιζόμενες με την ΣΝ, καθώς όπως άλλα είδη νοημοσύνης, έτσι και η ΣΝ μπορεί να είναι αντικείμενο μάθησης και εκπαίδευσης (Mayer, Salovey, Caruso, & Sitarenios, 2001). Είναι φανερό ότι, όσο το άτομο αναπτύσσεται, έχει περισσότερες γνώσεις (Kaufman, Johnson, & Liu, 2008) και περισσότερες ευκαιρίες εξάσκησης της νοημοσύνης του (Sternberg, 1997), για αυτό και συχνά οι έφηβοι έχουν χαμηλότερη επίδοση σε επιμέρους διαστάσεις της ΣΝ σε σχέση με τους ενήλικες (Tsaousis & Kazi, 2013). Από την άλλη, σε άλλες έρευνες έχει φανεί ότι όσο αυξάνεται η ηλικία, τόσο μειώνεται η ΣΝ ή ακόμα ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική σχέση ανάμεσά τους (Day & Carroll, 2004).

Η γονικότητα

Ως «γονικότητα» (parenting) περιγράφεται η συμπεριφορά ενός ατόμου που είναι ή ενεργεί ως γονέας και που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού του, όπως την παροχή ασφάλειας, φροντίδας και ελέγχου του (Τάνταρος, 2011). Η γονικότητα διακρίνεται στις γονικές πρακτικές, τις συγκεκριμένες συμπεριφορές δηλαδή που χρησιμοποιούν οι γονείς ώστε να κοινωνικοποιήσουν τα παιδιά τους (Darling & Steinberg, 1993), και στα γονικά στυλ, τα οποία χαρακτηρίζονται από τις κατευθύνσεις της γονικής υπευθυνότητας και απαιτητικότητας (Baumrind, 1991. Maccoby & Martin, 1983).

Η υπευθυνότητα αναφέρεται επίσης και ως γονική θερμότητα ή υπευθυνότητα (Baumrind, 1967. Becker, 1964. Schaefer, 1959), αποδοχή (Baumrind, 1967), ενσυναίσθηση (Parker, Tupling, & Brown, 1979), φροντίδα (Block, 1981), διαπαιδαγώγηση με κεντρική θέση το παιδί (Pulkkinen, 1982), εμπλοκή (Grolnick & Slowiaczek, 1994), και υποστήριξη αλλά με αυτονομία (Barber, 1996). Η απαιτητικότητα, από την άλλη, αναφέρεται και ως έλεγχος (Barber, 1996. Baumrind, 1967. Schaefer, 1959), καθώς και ως περιοριστικότητα (Becker, 1964).

Η πιο γνωστή τυπολογία γονικότητας είναι της Baumrind (1971,1978,1993). Αναλυτικότερα, θεωρήθηκε ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στο είδος της γονικής εξουσίας και στην ανάπτυξη διαφόρων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Συγκεκριμένα, η ανταπόκριση και οι απαιτήσεις των γονέων διαμορφώνουν τη γονική πρακτική, η οποία με τη σειρά της έχει ένα πλήθος συνεπειών στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του ατόμου, με τα παιδιά να υιοθετούν πολλές φορές τα θετικά ή τα αντίστοιχα αρνητικά χαρακτηριστικά των γονιών τους.

Υποστηρίχθηκε μια τυπολογία γονέων ανάλογα με το γονικό ύφος ανατροφής, διακρίνοντάς τους σε αυταρχικούς/απολυταρχικούς, επιβλητικούς/διαλεκτικούς/δημοκρατικούς και επιτρεπτικούς/παραχωρητικούς/ανεκτικούς. Συγκεκριμένα, οι αυταρχικοί γονείς έχουν ως χαρακτηριστικό την απαίτηση αυστηρής υπακοής χωρίς αντιρρήσεις, καθώς και τον έλεγχο της συμπεριφοράς των παιδιών τους μέσω της πειθαρχίας και της τιμωρίας. Αντιθέτως, στο επιβλητικό μοντέλο γονικής εξουσίας, οι γονείς είναι ορθολογικοί, χρησιμοποιούν τη σταθερότητα, την ευελιξία αλλά και τη διαφάνεια στους κανόνες, καθώς και τη χρήση των ορίων. Το επιτρεπτικό ύφος, από την άλλη, αναφέρεται σε γονείς που χαρακτηρίζονται από σχετική γονική ζεστασιά, αλλά και από αποφυγή έκφρασης απαιτήσεων και ελέγχου στα παιδιά (Baumrind, 1971,1978,1993).

Το επιβλητικό ύφος ανατροφής παρατηρήθηκε ότι σχετίζεται με θετικές συμπεριφορές από τα παιδιά, όπως η αυτάρκεια, η υψηλή αυτοεκτίμηση και η επιτυχία, σε σχέση με τις άλλες πρακτικές που συνήθως σχετίζονται με συναισθηματικά και συμπεριφοριστικά προβλήματα (Pinquart, 2017), καθώς μέσα από τη ζεστασιά, τη δομή και την αυτονομία δημιουργείται το κατάλληλο οικογενειακό περιβάλλον (Darling & Steinberg, 1993) για τη Διαγενεακή Μεταφορά (ΔΜ) θετικών ατομικών χαρακτηριστικών.

Παρόλα αυτά, ανάλογα με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον των οικογενειών, έχει φανεί ότι ακόμα και το αυταρχικό μοντέλο μπορεί να οδηγήσει σε θετικές συμπεριφοράς, αφού σε ορισμένες κουλτούρες θεωρείται ως το φυσιολογικό ύφος διαπαιδαγώγησης (Rudy & Grusec, 2006). Σημαντικό, επίσης, είναι ότι το ίδιο το παιδί έχει βρεθεί ότι επηρεάζει το ύφος γονικότητας (Choe, Olson, & Sameroff, 2013), με τον παράγοντα του φύλου να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο (Hallers-Haalboom, et al., 2014). Το φύλο των γονέων και το παιδιών, επιπλέον, έχει βρεθεί ότι επιδρά και στην αντιλαμβανόμενη γονικότητα από τα ίδια τα παιδιά (Someya, Uehara, Kadowaki, Tang, & Takahashi, 2000), αφού η απαιτητικότητα φαίνεται να έχει λιγότερες συνέπειες στην ευημερία των κοριτσιών από ότι στον αγοριών (Weiss & Schwarz, 1996). Ακόμη, φαίνεται ότι η γονικότητα όπως την αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι έφηβοι τούς επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τη γονικότητα που αναφέρουν οι ίδιοι οι γονείς (Bolkan, Sano, De Costa, Acock & Day, 2010).

Αυτοεκτίμηση-Συναισθηματική Νοημοσύνη-Γονικότητα

Αυτοεκτίμηση-Συναισθηματική Νοημοσύνη. Πληθώρα ερευνών έχουν εξετάσει τη σχέση μεταξύ της ΣΝ και της αυτοεκτίμησης, με σχεδόν όλες τις έρευνες να συμφωνούν σε μια θετική συσχέτιση (Rani & Marzuki, 2017. Schutte, Malouff, Simunek, McKenley, & Hollander, 2002), θεωρώντας ότι η ΣΝ αποτελεί τη βάση της αυτοεκτίμησης (Cheung, Cheung, & Hue, 2015).

Σημαντικό είναι, επίσης, ότι στη προσπάθειά τους να εξετάσουν διάφορα φαινόμενα και πιθανές σχέσεις, οι ερευνητές μελετούν τις δύο αυτές μεταβλητές ή τις συνιστώσες τους (Abdollahi & Abu Talib, 2016. Antonopoulou, Alexopoulos, & Maridaki-Kassotaki, 2012. Li & Zheng, 2014). Όπως και στην περίπτωση της αυτοεκτίμησης έτσι και στη γονικότητα, υποστηρίζεται κυρίως ότι το στυλ των γονικών πρακτικών στην εφηβεία σχετίζεται με τη ΣΝ του εφήβου (Argyriou, Bakoyannis, & Tantaros, 2016), παρατηρώντας θετική συσχέτιση με το διαλεκτικό γονικό στυλ (Alegre, 2011. Nastas & Sala, 2012). Επίσης, έχει φανεί ότι η γονικότητα, κυρίως η μητρική, και συγκεκριμένα η συμμετοχή στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, καθώς και η παροχή αυτονομίας και στοργής φάνηκε να σχετίζεται με τη ΣΝ (Asghari & Bersharat, 2011). Τέλος, η συναισθηματική υποστήριξη της μητέρας, σε αντίθεση με του πατέρα, φαίνεται να σχετίζεται με τη ΣΝ του εφήβου, φανερώνοντας μία σημαντική διαφυλική διαφοροποίηση (Lim, You, & Ha, 2015).

Αυτοεκτίμηση-Γονικότητα. Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης σχετίζεται με τους σημαντικούς άλλους, την σχέση που έχει το άτομο με αυτούς, αλλά και την αποδοχή ή μη που νιώθει ως μέλος της κοινωνικής ομάδας (Bandura, 1989. Bowlby, 1969. Cooley, 1902. James, 1890. Mead, 1934). Αν και κάποιες έρευνες αναφέρουν ότι ίσως οι συνομήλικοι να διαδραματίζουν πιο σημαντικό ρόλο από τους γονείς στην εφηβική ηλικία (Bornstein, Jager, & Steinberg, 2012), σύμφωνα με τις αναπτυξιακές θεωρίες προτείνεται ότι οι γονείς ασκούν μια διαρκή επιρροή στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης του παιδιού ανεξάρτητα από την ηλικία (Harris et al., 2015), με το στυλ των γονικών πρακτικών (Coleman, 2013), το οικογενειακό περιβάλλον (Harter, 2012. Orth, 2017), καθώς και τη γονικότητα να αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες της αυτοεκτίμησης (Baumrind, 1971. Cassidy & Shaver, 2008).

Ο γονιός με υψηλή αυτοεκτίμηση συνήθως χρησιμοποιεί θετικές γονικές πρακτικές (Liyaghat, Maddahi, Khalatbari, & Samadzadeh, 2011) και οι θετικές γονικές πρακτικές οδηγούν, κατ' επέκταση, σε θετικά χαρακτηριστικά του παιδιού, όπως η υψηλή αυτοεκτίμηση. Συγκεκριμένα, η ποιότητα, στην επικοινωνία με τους «σημαντικούς άλλους», που συχνά είναι οι γονείς (Schwartz, Stutz, & Ledermann, 2012) αλλά και οι στενές και υποστηρικτικές σχέσεις μαζί τους (Fingerson, 2005. Knafo & Schwartz, 2003. McAdams et al., 2017), διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης του ατόμου (Harris et al., 2017. Rice, 1990. Twenge & Campbell, 2001). Η μητρική ευαισθησία (Cantero, Alfonso-Benlliure & Melero, 2016), αλλά και οι συνεχείς, θερμές και υποστηρικτικές αντιδράσεις της μητέρας αποτελούν άλλη μια σημαντική, άμεση και θετική επίδραση στην αυτοεκτίμηση του παιδιού (Cassidy, 2008), με αποτέλεσμα τη συχνή ΔΜ των χαρακτηριστικών (Besser & Priel, 2005).

Ειδικότερα, οι έφηβοι, μέσω της παρατήρησης και της μίμησης, υιοθετούν συχνά συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφορών και χαρακτηριστικών ειδικά των γονιών-προτύπων (Mischel, 1973. Bandura, 1977. Bandura, 1989), με αποτέλεσμα τις ομοιότητες προσωπικοτήτων ή χαρακτηριστικών ανάμεσα στις γενεές (Steiger et al., 2015), όπως στην περίπτωση της αυτοεκτίμησης.

Διαγενεακή Μεταφορά

Εννοιολογικός προσδιορισμός. Ο όρος διαγενεακή μεταφορά (ΔΜ) αναφέρεται στη μεταφορά των ατομικών ικανοτήτων, των χαρακτηριστικών και των συμπεριφορών από τους γονείς στα παιδιά (Lochner, 2008) μέσω μιας πολυπαραγοντικής διαδικασίας (Feldman, 2009), ως αποτέλεσμα του συγκερασμού της «φύσης», δηλαδή των γονιδίων, και της «ανατροφής», δηλαδή της παραγωγικής επίδρασης των γονικών ικανοτήτων (Björklund, Jäntti, & Solon, 2007). Συγκεκριμένα, οι έφηβοι τείνουν να έχουν ίδιες ή παρόμοιες απόψεις με τους γονείς τους, έχοντας συχνά θερμές σχέσεις με τους γονείς τους, με βαθιά συναισθήματα αγάπης, στοργής και σεβασμού περνώντας σταθερά σχεδόν τον ίδιο χρόνο με τους γονείς τους, όσο και στην παιδική ηλικία, δείχνοντας ότι ίσως να μην ισχύει η άποψη του χάσματος των γενεών (Feldman, 2010).

Η ΔΜ έχει υποστηριχθεί στο πλαίσιο των γνωστικών αλλά και μη γνωστικών ικανοτήτων (Grönqvist, Öckert, & Vlachos, 2016), των προσωπικών χαρακτηριστικών (Groves, 2005), της περιβαλλοντικής αντίληψης (Casalo & Escario, 2016), της ιδεολογίας του φύλου (Carlson & Knoester, 2011), των καταθλιπτικών συμπτωμάτων (Steiger, Fend, & Allemand, 2015), όπως επίσης και της βίας (Widom & Wilson, 2015).

Ερμηνείες της διαγενεακής μεταφοράς. Η ΔΜ έχει βασιστεί σε ποικίλες θεωρίες, με τη γονικότητα (όπως αναφέρθηκε) (Bailey, Hill, Oesterle, & Hawkins, 2009) να αποτελεί τη συνηθέστερη. Ακόμη και η κοινωνικόγνωστική θεωρία (Segrin, Taylor, & Altman, 2005), καθώς και η θεωρία προσκόλλησης (Kretchmar, & Jacobvitz, 2002) μπορούν να ερμηνεύσουν, όπως έχει φανεί, τη ΔΜ. Πιο αναλυτικά, η Κοινωνικογνωστική Θεωρία εξετάζει τους μηχανισμούς απόκτησης και διατήρησης συγκεκριμένων σχημάτων συμπεριφοράς, δίνοντας έμφαση στην κοινωνική της προέλευση και στην εμπειρία (Bandura, 1977, 1989. Mischel, 1973). Οι έρευνες δείχνουν ότι τα παιδιά εύκολα μιμούνται συμπεριφορές, ειδικά των ενηλίκων, οι οποίοι λειτουργούν ως πρότυπα (Κολιάδης, 2006), και ιδιαίτερα των γονέων τους, ειδικά αν δείχνουν ισχυρή δέσμευση ή αφοσίωση σε συγκεκριμένες συμπεριφορές (Jennings, Stoker, & Bowers, 2009).

Στη Θεωρία της Προσκόλλησης (Bowlby, 1969, 1973, 1980. Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978. Ainsworth & Bowlby, 1991), μέσω της παροχής φροντίδας, του φόβου και της εξερεύνησης από το άτομο φροντίδας (Kobak, Cassidy, Lyons-Ruth, & Ziv, 2006), καθορίζεται η εικόνα του εαυτού του και των άλλων, η ρύθμιση του συναισθήματος και η επάρκεια στις κοινωνικές σχέσεις, με αποτέλεσμα, είτε την ασφαλή προσκόλληση, όπου το άτομο θα καταφέρει να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος (Cassidy & Shaver, 2008) (αυτόνομος τύπος), είτε τη μη ασφαλή προσκόλληση (Ainsworth et al., Main, Kaplan, & Cassidy, 1985). Στην προσπάθειά τους οι ερευνητές να μελετήσουν διαφυλικές διαφοροποιήσεις στην προσκόλληση, όσον αφορά τους γονείς, βρήκαν ότι η μητέρα έχει συχνά την ισχυρότερη επιρροή (Lucassen et al., 2011).

Κοινωνικο-γνωστικοί, πολιτισμικοί (Armato, 1996) και ψυχοσυναισθηματικοί παράγοντες (Bowers & Yehuda, 2016), ακόμα και γενετικοί (Widom & Wilson, 2015) έχουν χρησιμοποιηθεί επίσης, ως πιθανές ερμηνείες της ΔΜ, με τη ΣΝ να μην έχει διερευνηθεί ως τώρα ως πιθανός μηχανισμός της.

Διαγενεακή μεταφορά και φύλο. Σε αντικρουόμενα αποτελέσματα έχουν καταλήξει οι έρευνες σχετικά με την παρουσία ή μη διαφυλικών διαφοροποιήσεων στη ΔΜ. Στηριζόμενες στη θεωρία κοινωνικοποίησης βασισμένης στο φύλο (Eagly, Wood, & Diekman, 2000. Weinreich, 1978), προτείνουν τρεις διαφορετικές υποθέσεις.

Η πρώτη υπόθεση αφορά την ισοδύναμη γονική κοινωνικοποίηση, υποστηρίζοντας ότι οι γονείς επηρεάζουν ισοδύναμα τα παιδιά τους, χωρίς διαφυλικές διαφοροποιήσεις (Meeusen, 2014. Roest, Dubas, & Gerris, 2010). Η δεύτερη υπόθεση αναφέρει ότι η μητέρα ασκεί την κυρίαρχη επιρροή στα παιδιά της, μέσω της στενότερης σχέσης που έχουν, καθώς εκείνες συνήθως περνούν περισσότερο χρόνο μαζί τους (Cunningham, 2001. Mayer & Schmidt, 2004).

Σύμφωνα με την τρίτη υπόθεση, η ΔΜ παρουσιάζει διαφυλικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, προτείνοντας, όμως, δύο αντικρουόμενα μοντέλα. Συγκεκριμένα, το μοντέλο του αντίθετου φύλου (opposite-sex model), αναφέρει ότι η επιρροή είναι ισχυρότερη ανάμεσα σε πατέρα-κόρη και μητέρα-γιο (Kulik, 2002), ενώ το μοντέλο του ίδιου φύλου (same-sex model) αναλύει ότι η ΔΜ είναι ισχυρότερη ανάμεσα σε πατέρα-γιο (Karinus, 2004) και μητέρα-κόρη, καθώς τα παιδιά είναι πιο πιθανόν να ταυτιστούν με το γονέα του ίδιου φύλου (Eagly & Chin, 2010), μέσω της κοινωνικής ενθάρρυνσης από τους γονείς για την υιοθέτηση στερεοτυπικών κοινωνικών χαρακτηριστικών σύμφωνα με τους κοινωνικούς ρόλους του φύλου (Bandura, 1986. Cunningham, 2001. Eagly, 2004. Russel & Saebel, 1997).

Διαγενεακή Μεταφορά της Αυτοεκτίμησης

Στη περίοδο της εφηβείας συμβαίνουν έντονες βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές αλλαγές, με την προσαρμογή στις αλλαγές αυτές να αποτελεί καταλυτικό στοιχείο (Christie & Viner, 2005) στην ανάπτυξη της ταυτότητας του ατόμου (Livingstone, 2008), η οποία εξαρτάται κυρίως από το κοινωνικό περιβάλλον. Η αυτοεκτίμηση, στην περίοδο αυτή, θεωρείται ως μια ψυχική λειτουργία, η οποία είναι προστατευτική (Moksnes, Moljord, Espnes, & Byrme, 2010) και σημαντική στην κατανόηση του εαυτού. Επίσης, αποτελεί μία δυναμική και συνεχώς μεταβαλλόμενη ψυχική λειτουργία που εύκολα μπορεί να επηρεαστεί (Abela, Webb, Wagner, Moon-Ho, & Adams, 2006), κυρίως από τους γονείς (Harris et al., 2017) και η πιθανή μείωσή της στην εφηβεία έχει σχετιστεί ακόμα και με την κατάθλιψη (Sowislo & Orth, 2013) και την αποτυχία στη δημιουργία θετικών κοινωνικών υποστηρικτικών δικτύων (Marshall, Parker, Ciarrochi, & Heaven, 2014).

Παρόλα αυτά, φαίνεται να υπάρχει έλλειψη εμπειρικών ερευνών όσον αφορά τη ΔΜ της αυτοεκτίμησης, με τις πιο πρόσφατες έρευνες, να έχουν δείξει ότι ακολουθεί το μοντέλο του ίδιου φύλου, με ισχυρότερη επιρροή δηλαδή ανάμεσα σε μητέρα-κόρη (Besser & Priel, 2005. Hall, 2015) και πατέρα-γιού (Russel-Carroll & Tracey, 2011). Οι πιθανοί διαμεσολαβητικοί μηχανισμοί, όμως, οι οποίοι ενδεχομένως θα ερμήνευαν αυτήν τη μεταφορά, δεν έχουν ακόμα ερευνηθεί.

Ερευνητικοί στόχοι και υποθέσεις

Η ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τους γονείς προς τα παιδιά, αποτελεί αντικείμενο σύγχρονων ερευνών, με την αυτοεκτίμηση μεταξύ των δύο γενεών να παρουσιάζει θετική συσχέτιση. Οι μηχανισμοί, όμως, μέσω των οποίων διαμεσολαβείται αυτή μεταφορά είναι ακόμα ασαφείς. Στην παρούσα έρευνα ο βασικός σκοπός ήταν να μελετηθεί η ΔΜ της αυτοεκτίμησης στην εφηβική ηλικία και ο πιθανός διαμεσολαβητικός ρόλος της ΣΝ και της γονικότητας. Ως προς τη διαγενεακή μεταφορά θα συνεξεταστεί η επίδραση του φύλου (πατέρας-γιός-μητέρα-κόρη).

Κατά συνέπεια, με βάση την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα με τις αντίστοιχες υποθέσεις τους:

Ερευνητικό ερώτημα 1. Υπάρχουν διαφυλικές διαφοροποιήσεις προς την αυτοεκτίμηση;

Ερευνητική υπόθεση 1. Αναμένεται ότι θα υπάρχει διαφοροποίηση στη μεταβλητή της αυτοεκτίμησης ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, με τις γυναίκες να αναφέρουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση όπως έχει φανεί και σε προηγούμενες έρευνες (Bachman et al., 2011. Bleidorn et al., 2016), κυρίως λόγω της ενίσχυσης υιοθέτησης κοινωνικών στερεοτυπικών ρόλων (Χατζηχρήστου, 2011).

Ερευνητικό ερώτημα 2. Υπάρχουν διαφοροποιήσεις της αυτοεκτίμησης ως προς τους έφηβους και τους ενήλικες (γονείς);

Ερευνητική υπόθεση 2. Αναμένεται ότι θα υπάρχει διαφοροποίηση της αυτοεκτίμησης, με τους ενήλικες (γονείς) να έχουν υψηλότερα αποτελέσματα σε σχέση με τους έφηβους στην αυτοεκτίμηση (Orth et al, 2010).

Ερευνητικό ερώτημα 3. Υπάρχουν διαφυλικές διαφοροποιήσεις προς τη ΣΝ;

Ερευνητική υπόθεση 3. Αναμένεται ότι θα υπάρχουν διαφυλικές διαφοροποιήσεις στη ΣΝ, με τους άνδρες να υπερτερούν σε σχέση με τις γυναίκες, όπως έχουν δείξει οι αντίστοιχες έρευνες, κυρίως λόγω της ενίσχυσης υιοθέτησης κοινωνικών στερεοτυπικών ρόλων όταν η ΣΝ μετριέται ως ικανότητα (Kong, 2017).

Ερευνητικό ερώτημα 4. Υπάρχουν διαφοροποιήσεις ως προς τη ΣΝ ανάμεσα στους έφηβους και τους ενήλικες (γονείς);

Ερευνητική υπόθεση 4. Αναμένεται ότι θα υπάρχει διαφοροποίηση της ΣΝ, με τους ενήλικες (γονείς) να έχουν υψηλότερα αποτελέσματα σε σχέση με τους έφηβους στη ΣΝ (Gardner & Qualter, 2011. Tsaousis & Kazi, 2013), ως αποτέλεσμα μάθησης και εξάσκησης (Mayer et al., 2001).

Ερευνητικό ερώτημα 5. Μεταφέρεται διαγενεακά η αυτοεκτίμηση των γονέων στα εφηβικής ηλικίας παιδιά τους;

Ερευνητική υπόθεση 5. Αναμένεται η αυτοεκτίμηση μεταφέρεται διαγενεακά, με την αυτοεκτίμηση των γονέων να συσχετίζεται και να αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα της αυτοεκτίμησης των έφηβων παιδιών τους (Russel-Carroll & Tracey, 2011. Hall, 2015).

Ερευνητικό ερώτημα 6. Αν μεταφέρεται διαγενεακά η αυτοεκτίμηση, διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο των γονέων και των έφηβων παιδιών τους;

Ερευνητική υπόθεση 6. Αναμένεται ότι θα υπάρχουν διαφυλικές διαφοροποιήσεις στη ΔΜ, ακολουθώντας το μοντέλο του ίδιου φύλου (Eagly & Chin, 2010), εξαιτίας της κοινωνικής ενθάρρυνσης για υιοθέτηση των αντίστοιχων ρόλων του φύλου (Eagly, 2004).

Ερευνητικό ερώτημα 7. Αν μεταφέρεται διαγενεακά η αυτοεκτίμηση, η ΣΝ και η γονικότητα μπορούν να θεωρηθούν ως οι πιθανοί διαμεσολαβητικοί μηχανισμοί, οι οποίοι θα ερμήνευαν αυτήν τη μεταφορά;

Ερευνητική υπόθεση 7. Η γονικότητα (Baumrind, 1971. Harris et al., 2015. Orth, 2017), καθώς και η ΣΝ, κατά την εφηβική ηλικία, αναμένεται ότι θα διαμεσολαβούν ανάμεσα στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τους γονείς στα εφηβικής ηλικίας παιδιά τους.

Μεθοδολογία

Συμμετέχοντες

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τα μέλη 50 τετραμελών οικογενειών (γονείς-παιδιά) με δύο διαφορετικού φύλου παιδιά εφηβικής ηλικίας (12-16 ετών). Τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που επιλεχτήκαν για τη χορήγηση των ερωτηματολογίων ήταν πολύ συγκεκριμένα, έχοντας ως στόχο να αποφευχθούν οι ενδιάμεσες μεταβλητές. Οι συμμετέχοντες, πιο αναλυτικά, ήταν κάτοικοι του δήμου Πειραιά, στο νομό Αττικής στην Ελλάδα, και άνηκαν σε οικογένειες με πυρηνική δομή, χωρίς προηγούμενους γάμους. Ως προς το μορφωτικό επίπεδο, οι γονείς ήταν απόφοιτοι Λυκείου, ενώ ως προς το οικονομικό επίπεδο, το οικογενειακό εισόδημα ήταν της τάξεως των 10.000 έως 15.000 ευρώ. Όσον αφορά την εθνικότητα, ορίστηκε να είναι η ελληνική.

Η μέση ηλικία για τους γονείς ($n=100$) ήταν στα 45,91 έτη ($T.A.=5,53$, *Εύρος Τιμών*=32-60), με την αντίστοιχη τιμή στις μητέρες ($n=50$) να είναι στα 44,18 έτη ($T.A.=4,96$, *Εύρος Τιμών*=32-55) και στους πατέρες στα 47,64 έτη ($T.A.=5,55$, *Εύρος Τιμών*=36-60.). Αντιστοίχως, η μέση ηλικία για τα παιδιά ($n=100$) κυμάνθηκε στα 13,70 έτη ($T.A.=1,04$, *Εύρος Τιμών*=12-16) με την αντίστοιχη τιμή στα κορίτσια ($n=50$) να είναι στα 13,96 έτη ($T.A.=0,96$, *Εύρος Τιμών*=12-16) και στα αγόρια στα 13,44 έτη ($T.A.=1,07$, *Εύρος Τιμών*=12-16). Όσον αφορά τη μεταβλητή του φύλου στο συνολικό δείγμα ($n=200$), το αρσενικό φύλο ήταν το 50% ($n=100$).

Ερωτηματολόγια

Για το σκοπό της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν τεσσάρων ειδών ερωτηματολόγια προκειμένου να αντληθούν τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, και να μετρηθούν οι μεταβλητές της αυτοεκτίμησης, της ΣΝ και της γονικότητας. Πιο αναλυτικά, στους γονείς συμμετέχοντες χορηγήθηκε ένα έντυπο έγγραφης συγκατάθεσης τους για τη συμμετοχή τη δική τους και των παιδιών τους στη μελέτη. Στους συμμετέχοντες (γονείς-παιδιά) δόθηκαν τα αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια, και συγκεκριμένα το Ερωτηματολόγιο Αυτοεκτίμησης του Rosenberg (Rosenberg, 1965, προσαρμογή στα ελληνικά Spanea, Anagnostopoulos, Kalatzi-Azizi, & Skarlos, 2005), η Ελληνική Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης του Τσαούση (Tsaousis, 2008) και το Ερωτηματολόγιο Γονεϊκού Κύρους του Buri (Buri, 1991, προσαρμογή στα ελληνικά Τσαούσης, 2002).

Μέτρηση της αυτοεκτίμησης. Η αυτοεκτίμηση μετρήθηκε με την τυποποιημένη κλίμακα Rosenberg Self-esteem (1965, προσαρμογή στα ελληνικά Spanea et al., 2005). Πληθώρα ερευνών επιβεβαιώνει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του εργαλείου, αναφέροντας έναν συντελεστή αξιοπιστίας που αγγίζει και σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει κατά πολύ το 0,70 (McCathy & Hoge, 1982) και συγκεκριμένα στην ελληνική έκδοση η αξιοπιστία του εργαλείου είναι 0,86 (Schmitt & Allik, 2005).

Η κλίμακα αποτελείται από 10 ερωτήσεις-δηλώσεις, οι οποίες έχουν ως στόχο την μέτρηση στις σφαιρικής αυτοεκτίμησης του ατόμου (Rosenberg, 1965). Οι πέντε από αυτές εκφράζουν θετικό περιεχόμενο, μετρούν δηλαδή την υψηλή αυτοεκτίμηση και αφορούν δηλώσεις όπως: «Νιώθω ότι είμαι ένα άτομο που αξίζει όσο και οι άλλοι.». Οι υπόλοιπες πέντε εκφράζουν αρνητικό περιεχόμενο μετρώντας την χαμηλή αυτοεκτίμηση και αφορούν δηλώσεις όπως: «Μερικές φορές νομίζω ότι δεν είμαι καλός σε τίποτα.». Οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν στο περιεχόμενο των προτάσεων για το αν συμφωνούν ή όχι με το περιεχόμενο της κάθε δήλωσης χρησιμοποιώντας μια κλίμακα Likert 4 βαθμίδων (Διαφωνώ απόλυτα-Συμφωνώ απόλυτα), με τις μισές προτάσεις να αντιστρέφονται στη βαθμολόγηση (Schmitt & Allik, 2005). Ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωση του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου υπολογίζεται στα 2 λεπτά.

Μέτρηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης. Η μέτρηση του βαθμού της ΣΝ, ως ικανότητα, ερευνήθηκε μέσω της Ελληνικής Κλίμακας για τη Μέτρηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης (E-K-ΣΥ-N, GEIS, Tsaousis, 2008), η οποία αποτελεί ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς στηριζόμενο στο θεωρητικό υπόβαθρο των Mayer και Salovey (1997). Πληθώρα ερευνών επιβεβαιώνει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία του εργαλείου, αναφέροντας έναν συντελεστή αξιοπιστίας που αγγίζει και σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει κατά πολύ το 0,75 (Tsaousis, 2008. Tsaousis & Kazi, 2013).

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 52 ερωτήσεις-δηλώσεις για τη μέτρηση των τεσσάρων βασικών συναισθηματικών δεξιοτήτων, και συγκεκριμένα της «Αναγνώρισης και της Έκφρασης των Συναισθημάτων» (Expression and Recognition of Emotions), του «Ελέγχου των Συναισθημάτων» (Control of Emotions), της «Χρήσης των Συναισθημάτων για τη Διευκόλυνση της Σκέψης» (Use of Emotions for Facilitating Thinking) και της «Ενσυναίσθησης/Ενδιαφέροντος για τους άλλους»

(Caring and Empathy). Επίσης, αθροίζοντας τις μετρήσεις των υποκλιμάκων, μετρείται και η Συνολική Επίδοση της ΣΝ.

Οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν στο περιεχόμενο των προτάσεων για το αν συμφωνούν ή όχι με το περιεχόμενο της κάθε δήλωσης, χρησιμοποιώντας μια κλίμακα Likert 5 βαθμίδων (1=Διαφωνώ απόλυτα, 5=Συμφωνώ απόλυτα).

Μέτρηση της γονικότητας. Η γονικότητα μετρήθηκε με τη χρήση του Ερωτηματολογίου του Γονεϊκού Κύρους του Buri (Parental Authority Questionnaire – PAQ, Buri, 1991, προσαρμογή στα ελληνικά Τσαούσης, 2002), με σχετικά ικανοποιητική εσωτερική συνοχή. Αποτελούμενο από δύο μέρη, ένα για τους γονείς και ένα για το παιδί, είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς 30 προτάσεων το καθένα, έχοντας ως στόχο τη μέτρηση του προσλαμβανόμενου γονεϊκού κύρους και τις μεθόδους γονικής διαπαιδαγώγησης από τους γονείς και από τα παιδιά αντίστοιχα (Τσαούσης, 2002).

Στηριζόμενο στα βασικά μοτίβα γονεϊκής εξουσίας, έτσι όπως περιγράφονται στο μοντέλο της Diana Baumrind (1971), το PAQ περιλαμβάνει τρεις υποκλίμακες, το επιτρεπτικό ύφος, το αυταρχικό και το επιβλητικό. Οι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν για το πόσο συμφωνούν ή όχι με το περιεχόμενο της κάθε πρότασης χρησιμοποιώντας μια κλίμακα Likert 4 βαθμίδων (1=Διαφωνώ απόλυτα, 4=Συμφωνώ απόλυτα).

Διαδικασία

Κατά την διάρκεια της περιόδου Σεπτεμβρίου έως Νοεμβρίου του 2017, χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες (γονείς-παιδιά) τα τρία ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς της έρευνας, η συμπλήρωση των οποίων υπολογίζεται ότι απαιτούσε περίπου 20 λεπτά. Δε δόθηκε κανενός είδους πληρωμή ή αμοιβή για την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Για τη ολοκλήρωση της έρευνας, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε δυο διαφορετικά πλαίσια. Αρχικά, η πρώτη επίσκεψη αφορούσε το σχολικό πλαίσιο και συγκεκριμένα τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων των Γυμνάσιων σχολείων στο Δήμο Πειραιώς του Νομού Αττικής, όπου μετά την ενημέρωση για το σκοπό της έρευνας και τη συγκατάθεση τους, καταγράφηκαν οι διαθέσιμοι γονείς, με βάση τα κριτήρια της έρευνας για συμμετοχή, και ορίστηκαν ραντεβού για επίσκεψη στο σπίτι, προκειμένου να χορηγηθούν τα ερωτηματολόγια στους γονείς και στα παιδιά.

Ακολούθησε η επίσκεψη στο σπίτι, και πρώτο μέλημα ήταν η παροχή ενημέρωσης όλων των μελών της οικογένειας για το σκοπό και τη χρησιμότητα της

έρευνας. Πιο αναλυτικά, δόθηκαν στους ερωτώμενους οι απαραίτητες πληροφορίες για το αντικείμενο και το σκοπό της έρευνας, εξασφαλίζοντας τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή στην ερευνητική εργασία μέσω μιας φόρμας (Παράρτημα), και ενημερώνοντάς τους για την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα των δεδομένων τους, όπως επίσης και στην εθελοντική συμμετοχή τους.

Οι ερωτώμενοι συμβουλευόνταν να διαβάσουν τις οδηγίες που δίνονταν για το κάθε ερωτηματολόγιο. Στη συνέχεια, εάν υπήρχε οποιαδήποτε απορία, δίνονταν περεταίρω πληροφορίες, ενημερώνοντάς τους συμμετέχοντες ότι μπορούσαν να εγκαταλείψουν την ερευνητική διαδικασία οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμούσαν. Η χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε ατομικά, σε ένα κλειστό, φωτεινό και ήσυχο δωμάτιο του σπιτιού, ώστε να μην υπάρχει θόρυβος. Με το πέρας της διαδικασίας, η ερευνήτρια ευχαριστούσε τους συμμετέχοντες για την εθελοντική συμμετοχή τους.

Αποτελέσματα

Περιγραφικοί στατιστικοί δείκτες

Αυτοεκτίμηση. Υπολογίστηκε ο δείκτης αξιοπιστίας *Cronbach's a* της κλίμακας της Αυτοεκτίμησης, με την κλίμακα να παρουσιάζει επαρκή αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας ($\alpha=0,83$).

Συναισθηματική Νοημοσύνη. Ο δείκτης αξιοπιστίας *Cronbach's a* για τη Συνολική ΣΝ ήταν υψηλή ($\alpha=0,87$).

Γονικότητα. Οι δείκτες αξιοπιστίας *Cronbach's a* για τις υποκλίμακες της Γονικότητας, δηλαδή του Επιτρεπτικού μοντέλου, του Επιβλητικού και του αντίστοιχου Αυταρχικού, ήταν επαρκείς. Συγκεκριμένα, ο δείκτης για το Επιτρεπτικό μοντέλο ήταν $\alpha=0,66$, για το Επιβλητικό μοντέλο ήταν $\alpha=0,73$ και για το Αυταρχικό μοντέλο $\alpha=0,67$.

Έλεγχος Ερευνητικών Ερωτημάτων και Υποθέσεων

Διαφορές ως προς το φύλο, την ηλικιακή ομάδα και την αλληλεπίδρασή τους στην αυτοεκτίμηση και τη συναισθηματική νοημοσύνη. Αρχικά ελέγχθηκαν οι διαφορές φύλου και ηλικίας ως προς τις κλίμακες της αυτοεκτίμησης και της ΣΝ με την εφαρμογή Διπαραγοντικών Αναλύσεων Διακύμανσης.

Διαφορές αυτοεκτίμησης ως προς το φύλο, την ηλικία και την αλληλεπίδρασή τους. Εφαρμόστηκε στα δεδομένα Διπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης 2 (φύλο: Άρρεν, Θήλυ) X 2 (ηλικία: Ενήλικας, Έφηβος) με εξαρτημένη μεταβλητή την αυτοεκτίμηση. Οι κύριες επιδράσεις των ανεξάρτητων παραγόντων ήταν στατιστικώς σημαντικές. Όσον αφορά το φύλο, οι Άνδρες ($M.O=3,22$, $T.A.=0,04$, $Εύρος Τιμών=1,80-4$) σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο αυτοεκτίμησης από ότι οι Γυναίκες ($M.O.=3,03$, $T.A.=0,04$, $Εύρος Τιμών=1,70-4$) [$F(1,196)=10,08$, $p=0,002$], επιβεβαιώνοντας την πρώτη ερευνητική υπόθεση.

Επιπλέον, οι ηλικιακές ομάδες διαφοροποιήθηκαν ως προς τους μέσους όρους της αυτοεκτίμησης [$F(1,196)=9,46$, $p=0,002$]. Προέκυψε ότι ο μέσος όρος της κλίμακας για τους ενήλικες (γονείς) είναι 3,22 ($T.A.=0,04$, $Εύρος Τιμών=2,10-4$), ενώ για τους έφηβους είναι 3,03 ($T.A.=0,04$, $Εύρος Τιμών=1,70-4$). Επομένως, οι ενήλικες (γονείς) παρουσίασαν υψηλότερη αυτοεκτίμηση από τους έφηβους, επιβεβαιώνοντας τη δεύτερη υπόθεση.

Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκε αλληλεπίδραση του φύλου με την ηλικία ως προς την αυτοεκτίμηση [$F(1,196)=0,10$, $p=0,755$].

Διαφορές συναισθηματικής νοημοσύνης ως προς το φύλο, την ηλικία και την αλληλεπίδρασή τους. Εφαρμόστηκε στα δεδομένα Διπαραγοντική Ανάλυση Διακύμανσης 2 (φύλο: Άρρεν, Θήλυ) X 2 (ηλικία: Ενήλικας, Έφηβος) με εξαρτημένη μεταβλητή τη ΣΝ.

Οι κύριες επιδράσεις ήταν στατιστικώς σημαντικές. Όσον αφορά το φύλο, οι Άνδρες ($M.O.=179,75$, $T.A.=2,11$, $Εύρος Τιμών=123-233$) σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρο στη Συνολική ΣΝ από ότι οι Γυναίκες ($M.O.=173,09$, $T.A.=2,11$, $Εύρος Τιμών=120-225$) [$F(1,196)=4,98$, $p=0,027$], επιβεβαιώνοντας την τρίτη υπόθεση.

Επιπλέον, οι ηλικιακές ομάδες διαφοροποιήθηκαν ως προς τους μέσους όρους της ΣΝ [$F(1,196)=15,64$, $p<0,001$]. Ειδικότερα, ο μέσος όρος για τη Συνολική ΣΝ ήταν 182,32 ($T.A.=2,11$, $Εύρος Τιμών=120-233$), ενώ ο μέσος όρος για τη Συνολική ΣΝ των εφήβων ήταν 170,52 ($T.A.=2,11$, $Εύρος Τιμών=123-232$). Επομένως, προέκυψε ότι οι ενήλικες (γονείς) συμμετέχοντες είχαν υψηλότερο μέσο όρο από ότι οι έφηβοι συμμετέχοντες, επιβεβαιώνοντας την τέταρτη υπόθεση.

Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκε αλληλεπίδραση του φύλου με την ηλικία ως προς τη ΣΝ [$F(1,196)=0,10$, $p=0,792$].

Η γονική αυτοεκτίμηση ως προβλεπτικός παράγοντας της αυτοεκτίμησης του έφηβου παιδιού.

Σχέση της αυτοεκτίμησης των γονιών και της αυτοεκτίμησης των έφηβων παιδιών τους. Για τη διερεύνηση της πέμπτης υπόθεσης, υπολογίστηκαν οι δείκτες συσχέτισης r του Pearson μεταξύ των κλιμάκων της Αυτοεκτίμησης των Γονέων και της Αυτοεκτίμησης των Έφηβων, με τον δείκτη να είναι θετικής κατεύθυνσης και στατιστικώς σημαντικός [$r(200)=0,25$, $p<0,001$].

Πιο αναλυτικά, ο δείκτης της σχέσης της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και της Αυτοεκτίμησης των Έφηβων παιδιών της ήταν $r(100)=0,37$, $p=0,001$. Ο δείκτης της σχέσης της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και της Αυτοεκτίμησης των Κοριτσιών ήταν $r(50)=0,45$, $p=0,001$, ενώ ο αντίστοιχος με τα Αγόρια ήταν $r(50)=0,32$, $p=0,021$.

Παρόλα αυτά, ο δείκτης της σχέσης της Αυτοεκτίμησης του Πατέρα και της Αυτοεκτίμησης των Έφηβων παιδιών της ήταν μη στατιστικά σημαντικός [$r(100)=0,11$, $p>0,05$]. Συγκεκριμένα, ο δείκτης της σχέσης της Αυτοεκτίμησης του Πατέρα και της Αυτοεκτίμησης των Έφηβων Κοριτσιών ήταν μη στατιστικά σημαντικός [$r(50)=0,09$, $p>0,05$], όπως επίσης και ο αντίστοιχος με τα Αγόρια [$r(50)=0,14$, $p>0,05$]. Φάνηκε έτσι ότι είναι η Αυτοεκτίμηση της Μητέρας η οποία σχετίζεται με την Αυτοεκτίμηση των Έφηβων Παιδιών της και όχι του Πατέρα.

Έλεγχος των ρυθμιστικών μεταβλητών στη διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης. Προκειμένου να διερευνηθεί η έκτη υπόθεση χρησιμοποιήθηκε το προτεινόμενο μοντέλο 15 του Process, ώστε να διερευνηθεί η ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τη Μητέρα προς τα Εφηβικής ηλικίας παιδιά της, αφού όπως φάνηκε, από τους γονείς, μόνο η αυτοεκτίμηση της μητέρας συσχετίζεται με των παιδιών, και όχι του πατέρα. Ως ρυθμιστική μεταβλητή θεωρήθηκε το φύλο των παιδιών, ώστε να φανούν οι άμεσες επιδράσεις της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας στην Αυτοεκτίμηση των Εφήβων παιδιών της. Ειδικότερα, φάνηκε, ότι υπάρχει άμεση σχέση και στατιστικώς σημαντική της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και της Έφηβης Κόρης της, με τον θετικό συντελεστή να υποδηλώνει ότι η αύξησή της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας κατά μία μονάδα αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης της Έφηβης Κόρης της κατά 0,33 μονάδες. Αντιθέτως δεν παρατηρήθηκε στατιστικώς σημαντική σχέση, όταν το φύλο του Έφηβου Παιδιού ήταν αγόρι (βλ. Πίνακας 1). Έτσι το φύλο φαίνεται να αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα ανάμεσα στην άμεση σχέση των δύο μεταβλητών, επιβεβαιώνοντας την έκτη υπόθεση.

Πίνακας 1. Πίνακας άμεσων επιδράσεων, με τη χρήση του μοντέλου, της αυτοεκτίμησης της μητέρας στην αυτοεκτίμηση του έφηβου παιδιού της, με ρυθμιστικό παράγοντα το φύλο των εφήβων

Φύλο Παιδιού	B	SE B	t	p
Θήλυ	0,33	0,13	2,66	0,009
Άρρεν	0,21	0,13	1,69	0,094

Σημείωση: $p < 0,05$.

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης και της γονικότητας στη διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης. Για τη διερεύνηση του μοντέλου ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τους γονείς στα παιδιά τους που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία (Υπόθεση 7^η), υπολογίστηκαν αρχικά οι δείκτες συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών. Επιλέχθηκαν, κατά αυτόν τον τρόπο, ως πιθανοί διαμεσολαβητές, μόνο εκείνες οι μεταβλητές, οι οποίες συσχετίζονταν στατιστικώς σημαντικά με την αυτοεκτίμηση.

Σχέση της αυτοεκτίμησης με την συναισθηματική νοημοσύνη και τη γονικότητα.

Σχέση της αυτοεκτίμησης με την συναισθηματική νοημοσύνη. Οι συσχετίσεις μεταξύ της αυτοεκτίμησης και της ΣΝ παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Συσχετίσεις (δείκτες Pearson r) μεταξύ της κλίμακας της αυτοεκτίμησης, της συνολικής ΣΝ και των υποκλιμάκων της γονικότητας

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
1.Αυτοεκτίμηση Γονέα	1,00								
2.Συνολική ΣΝ Γονέα	0,39**	1,00							
3. Επιτρεπτικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά γονέα)	-0,06	-0,06	1,00						
4. Επιβλητικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά γονέα)	0,11	0,24**	0,17*	1,00					
5. Αυταρχικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά γονέα)	-0,06	-0,35**	0,16*	-0,15*	1,00				
6.Αυτοεκτίμηση Εφήβου	0,25**	0,17*	0,07	0,02	-0,09	1,00			
7. Συνολική ΣΝ Εφήβου	0,17*	0,19**	0,12	-0,01	-0,14*	0,56**	1,00		
8.Επιτρεπτικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά εφήβου)	0,00	0,03	0,23**	0,01	-0,18*	0,06	0,14*	1,00	
9.Επιβλητικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά εφήβου)	0,31**	0,19**	-0,04	0,08	-0,14*	0,13*	0,13	0,19**	1,00
10.Αυταρχικό Μοντέλο Γονικότητας (αναφορά εφήβου)	-0,20**	-0,10	-0,09	-0,12	0,34*	-0,15*	-0,10	-0,33**	-0,11

Σημείωση: * p <0,05. ** p < 0,01.

Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ της Αυτοεκτίμησης του Γονέα και της Συνολικής ΣΝ του είναι ασθενής και συγκεκριμένα $r(100)=0,39$. Ακόμη, η συσχέτιση μεταξύ της Αυτοεκτίμησης του Εφήβου και της Συνολικής ΣΝ είναι μέτρια και αναλυτικότερα $r(100)=0,56$.

Σχέση της αυτοεκτίμησης με τη γονικότητα. Οι συσχετίσεις μεταξύ της αυτοεκτίμησης και της Γονικότητας, όπως την αντιλαμβάνεται το παιδί και όπως την αντιλαμβάνεται ο γονέας, παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ της Αυτοεκτίμησης του Γονέα και του Επιβλητικού μοντέλου Γονικότητας των αναφορών των Εφήβων ήταν ασθενής και θετικής κατεύθυνσης και συγκεκριμένα $r(100)=0,31$.

Προβλεπτικοί παράγοντες της αυτοεκτίμησης των εφήβων από τη συναισθηματική νοημοσύνη (αναφορές μητέρων και εφήβων), τη γονικότητα (αναφορές εφήβων) και το φύλο τους. Ως συνέχεια της διερεύνησης της έβδομης υπόθεσης της έρευνας, χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (μέθοδος enter), για να ελεγχθεί η πρόβλεψη της Αυτοεκτίμησης των Εφήβων από την Συνολική ΣΝ των μητέρων και των ίδιων, τις υποκλιμάκες της Γονικότητας από τις αναφορές τους, του Φύλου τους, καθώς και από τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση (βλ. Πίνακας 3).

Πίνακας 3. Πίνακας παλινδρόμησης με εξαρτημένη μεταβλητή την αυτοεκτίμηση του εφήβου παιδιού

Προβλεπτική Μεταβλητή	B	SE B	β	t	p
Συνολική ΣΝ Μητέρας	0,00	0,00	0,06	0,67	0,505
Συνολική ΣΝ Εφήβου	0,01	0,00	0,47	5,59	0,000
Αυταρχικό μοντέλο Γονικότητας (αναφορές εφήβων)	-0,06	0,06	-0,08	-0,95	0,345
Επιβλητικό μοντέλο Γονικότητας (αναφορές εφήβων)	-0,03	0,07	-0,04	-0,42	0,375
Αυτοεκτίμηση Μητέρας	0,24	0,10	0,22	2,26	0,026
Φύλο Εφήβου	0,16	0,08	0,17	2,03	0,042
Συνολική ΣΝ Μητέρας * Φύλο Εφήβου	0,00	0,00	0,00	1,32	0,189
Συνολική ΣΝ Εφήβου * Φύλο Εφήβου	-0,00	0,00	-0,00	-0,08	0,933
Αυταρχικό μοντέλο Γονικότητας (αναφορές εφήβων) * Φύλο Εφήβου	0,15	0,09	0,15	1,73	0,102
Επιβλητικό μοντέλο Γονικότητας (αναφορές εφήβων) * Φύλο Εφήβου	0,15	0,11	0,15	1,39	0,167
Αυτοεκτίμηση Μητέρας * Φύλο Εφήβου	-0,05	0,15	-0,05	-0,31	0,759

Σημείωση: $p < 0,05$.

Ο δείκτης πολλαπλής συνάφειας είναι ίσος με 0,64 και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού R^2 είναι ίσος με 0,34. Η κλίση της γραμμής της παλινδρόμησης είναι σημαντικά διαφορετική του μηδενός [$F(5,194)=20,36$, $p<0,001$]. Από την επισκόπηση των συντελεστών παλινδρόμησης διαπιστώνουμε ότι τρεις (από τις έντεκα) μεταβλητές συσχετίζονται στατιστικώς σημαντικά με την εξαρτημένη, και συγκεκριμένα με τη ΣΝ του Εφήβου, η Αυτοεκτίμηση της Μητέρας, καθώς και το φύλο του Εφήβου (βλ. Πίνακας 3).

Αναλυτικότερα, η ΣΝ του Εφήβου αποτελεί προβλεπτικό δείκτη της Αυτοεκτίμησής του, με το θετικό πρόσημο του συντελεστή της ΣΝ του Εφήβου να υποδηλώνει ότι η αύξησή της κατά μια μονάδα, αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης του Εφήβου κατά 0,47 ($t=5,59$, $p<0,001$). Βρέθηκε, ακόμη, ότι το Φύλο των Εφήβων αποτελεί προβλεπτικό δείκτη στη μεταβλητή της Αυτοεκτίμησης τους (Θήλυ=0, Άρρεν=1). Το θετικό πρόσημο του συντελεστή του Φύλου υποδηλώνει ότι η αύξησή της κατά μία μονάδα (στην κλίμακα μέτρησής της) αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης του Εφήβου κατά 0,17 ($t=2,03$, $p=0,042$). Τέλος, φάνηκε ότι διατηρήθηκε ο προβλεπτικός δείκτης της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας στην Αυτοεκτίμηση του Έφηβου παιδιού της, με το θετικό πρόσημο του συντελεστή της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας να υποδηλώνει ότι η αύξησή του κατά μια μονάδα αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης του Εφήβου κατά 0,22 ($t=2,26$, $p=0,026$) (βλ. Πίνακας 3).

Δημιουργία μοντέλου ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης. Για τη διερεύνηση του μοντέλου ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τους γονείς στα παιδιά τους που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία (Υπόθεση 7^η), αφού υπολογίστηκαν οι δείκτες συσχέτισης και παλινδρόμησης μεταξύ των μεταβλητών, επιλέχθηκαν, ως πιθανοί διαμεσολαβητές, μόνο εκείνες οι μεταβλητές, οι οποίες συσχετίζονταν στατιστικώς σημαντικά με την αυτοεκτίμηση και της μητέρας και του έφηβου παιδιού της, δηλαδή μόνο η ΣΝ του Εφήβου.

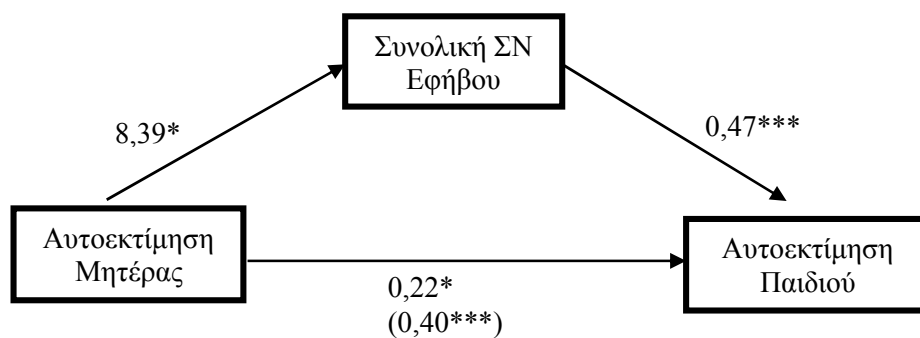
Έλεγχος των διαμεσολαβητικών μεταβλητών στη διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης. Ως συνέχεια της διερεύνησης της έκτης υπόθεσης της έρευνας, μελετήθηκε η έμμεση σχέση της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και της Αυτοεκτίμησης των Έφηβων παιδιών της, μέσω του μοντέλου 15 του Process (βλ Παράρτημα, Σχήμα Α.1). Ως διαμεσολαβητική μεταβλητή, εισήχθη η ΣΝ των έφηβων, καθώς και η αλληλεπίδρασή της μεταβλητής αυτής με το Φύλο των Εφήβων (βλ. Πίνακας 4).

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της Συναισθηματικής Νοημοσύνης. Ως διαμεσολαβητική μεταβλητή, ανάμεσα στην Αυτοεκτίμηση της Μητέρας και την Αυτοεκτίμηση των Εφήβων παιδιών της, φαίνεται να λειτουργεί στατιστικώς σημαντικά η Συνολική ΣΝ των Εφήβων, χωρίς διαφυλικές διαφοροποιήσεις, όπως στην περίπτωση της άμεσης σχέσης. Αναλυτικότερα, η ΣΝ του Εφήβου αποτελεί διαμεσολαβητική μεταβλητή ανάμεσα στη σχέση της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και της Έφηβης Κόρης της, δείχνοντας έτσι την έμμεση σχέση τους, καθώς ο θετικός συντελεστής της ΣΝ της Έφηβης Κόρης, υποδηλώνει ότι η αύξησή του κατά μία μονάδα αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης της Κόρης κατά 0,13. Όμοια, η ΣΝ του Εφήβου αποτελεί διαμεσολαβητική μεταβλητή ανάμεσα στη σχέση της Αυτοεκτίμησης της Μητέρας και του Έφηβου Γιού της, καθώς ο θετικός συντελεστής της ΣΝ του Έφηβου Γιού, υποδηλώνει ότι η αύξησή του κατά μία μονάδα αναμένεται να επιφέρει αύξηση της Αυτοεκτίμησης του κατά 0,12 (βλ. Πίνακας 4). Επιβεβαιώνεται, έτσι, εν μέρει η έβδομη υπόθεση, αφού επιβεβαιώνεται ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ΣΝ του Εφήβου στη ΔΜ της Αυτοεκτίμησης (βλ. Σχήμα 1), αλλά όχι και της Γονικότητας.

Πίνακας 4. Έμμεσες επιδράσεις της αυτοεκτίμησης της μητέρας στην αυτοεκτίμηση των έφηβων παιδιών της μέσω της διαμεσολαβητικής μεταβλητής της ΣΝ του εφήβου

Διαμεσολαβητική Μεταβλητή	Φύλο		SE B	LLCI B	ULCI B
	Εφήβου	B			
Συνολική ΣΝ Εφήβου	Θήλυ	0,13	0,07	0,04	0,28
Συνολική ΣΝ Εφήβου	Άρρεν	0,12	0,06	0,04	0,26

Σημείωση: Για την αξιολόγηση των έμμεσων σχέσεων χρησιμοποιήθηκε η τεχνική bootstrap με 5000 δείγματα και 95% διαστήματα εμπιστοσύνης (ConfidenceIntervals, CIs) στις έμμεσες επιδράσεις. Η υπόθεση επιβεβαιώνεται, όταν τα διαστήματα εμπιστοσύνης δεν περιλαμβάνουν το 0.

Σχήμα 1. Προτεινόμενο μοντέλο ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης μέσω του διαμεσολαβητικού ρόλου της ΣΝ του εφήβου (έμμεση επίδραση σε κόρη, $\beta=0,13$, έμμεση επίδραση σε γιο, $\beta=0,12$)

Συζήτηση

Η παρούσα μελέτη αποτέλεσε μια προσπάθεια ερμηνείας της ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τους γονείς στα εφηβικής ηλικίας παιδιά τους, μέσω της ΣΝ και της γονικότητας, όπως αξιολογήθηκε από τους δύο γονείς κάθε οικογένειας που έλαβε μέρος, καθώς και από τα δύο εφηβικής ηλικίας παιδιά τους, με τη χρήση συγχρονικών δεδομένων, έρευνα πρωτότυπη για τα ελληνικά δεδομένα.

Διαφοροποιήσεις Αυτοεκτίμησης-Συναισθηματικής Νοημοσύνης

Η αυτοεκτίμηση, η θετική δηλαδή ή αρνητική στάση προς τον εαυτό (Rosenberg, 1965), παρουσιάζει σε αρκετές έρευνες διαφυλικές διαφοροποιήσεις με τα κορίτσια εφηβικής ηλικίας (Bachman et al., 2011), καθώς και τις ενήλικες γυναίκες να αναφέρουν χαμηλότερη αυτοεκτίμηση σε σχέση με τους άνδρες (Bleidorn et al., 2016), κυρίως λόγω της ενίσχυσης της υιοθέτησης κοινωνικών στερεοτύπων (Χατζηχρήστου, 2011). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, αυτό φάνηκε και στη παρούσα έρευνα, αφού βρέθηκαν διαφυλικές διαφοροποιήσεις, με τον ανδρικό πληθυσμό να αναφέρει υψηλότερη αυτοεκτίμηση από τον γυναικείο, επιβεβαιώνοντας έτσι την αντίστοιχη υπόθεση.

Ακόμη, είναι γνωστό ότι η αυτοεκτίμηση μπορεί να αλλάξει, καθώς το άτομο μεγαλώνει (Schunk et al., 2010). Οι σύγχρονες μελέτες, συγκεκριμένα, προτείνουν (Trzesniewski et al., 2003. Orth et al, 2010) ότι η αυτοεκτίμηση μειώνεται και είναι ασταθής κατά την προ-εφηβική ηλικία, ενώ αναλογικά αυξάνεται και σταθεροποιείται στην εφηβική και ενήλικη ζωή. Πράγματι, η αυτοεκτίμηση παρουσίασε στατιστικά σημαντικές διαφορές ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα, με το αν δηλαδή το άτομο είναι ενήλικος ή έφηβος, με τους ενήλικες (γονείς) να την αναφέρουν σε μεγαλύτερο βαθμό, εύρημα που επιβεβαιώνει την υπόθεση.

Η συνολική ΣΝ, δηλαδή η ικανότητα επεξεργασίας των συναισθηματικών πληροφοριών (Mayer & Salovey, 1997), θεωρείται, επίσης, ότι αυξάνεται κατά την ανάπτυξη του ατόμου (Gardner & Qualter, 2011), καθώς όπως και άλλα είδη νοημοσύνης, έτσι και η ΣΝ μπορεί να είναι αντικείμενο μάθησης και εκπαίδευσης (Mayer et al., 2001). Κατά αυτόν τον τρόπο, οι έφηβοι συχνά έχουν χαμηλότερη επίδοση σε επιμέρους διαστάσεις της ΣΝ σε σχέση με τους ενήλικες (Tsaousis & Kazi, 2013). Τα αποτελέσματα της έρευνας συνάδουν με το θεωρητικό υπόβαθρο και επιβεβαιώνουν την υπόθεση, καθώς φάνηκε σημαντική διαφοροποίηση της συνολικής

ΣΝ με την ηλικιακή ομάδα που άνηκε το κάθε άτομο (ενήλικας-έφηβος), με τους ενήλικες (γονείς) να υπερτερούν σε σχέση με τους έφηβους.

Η συνολική ΣΝ βρέθηκε ότι διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο του ατόμου, όπως και στην περίπτωση της αυτοεκτίμησης, με τον αρσενικό πληθυσμό να αναφέρει υψηλότερες τιμές σε σχέση με τον γυναικείο, επιβεβαιώνοντας την υπόθεση. Το εύρημα συνάδει και με τα αποτελέσματα πρόσφατων ερευνών που μετρούν τη ΣΝ ως ικανότητα. Η διαφοροποίηση αυτή εξηγείται λόγω της ενίσχυσης σε πολλές από τις κλίμακες της ΣΝ εξαιτίας της διαφυλικής κοινωνικοποίησης. Παρόλα αυτά, όταν η ΣΝ μετριέται ως χαρακτηριστικό, οι γυναίκες υπερτερούν στα αποτελέσματα. Κατά αυτόν τον τρόπο, φαίνεται ότι το εργαλείο μέτρησης ή το γεγονός ότι πολλές έρευνες διερευνούν μόνο τη συνολική ΣΝ, ενώ άλλες τις υποκλίμακες της, ίσως να οδηγούν σε αυτά τα αντικρουόμενα αποτελέσματα (Kong, 2017).

Διαγενεακή Μεταφορά Αυτοεκτίμησης

Η αυτοεκτίμηση αποτελεί μια έννοια πολύ καθοριστική για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου (Brown, 2014. Zeigler-Hill et al., 2015), και ειδικά κατά την εφηβική ηλικία, καθώς αποτελεί προστατευτικό παράγοντα, όχι μόνο για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο (Moksnes et al., 2010), αλλά και για την ενήλικη ζωή του ατόμου. Η αυτοεκτίμηση των εφήβων μπορεί εύκολα, όμως, να επηρεαστεί (Abela et al., 2006), κυρίως από τους γονείς (Harris et al., 2017).

Το συγκεκριμένο εύρημα φάνηκε και στην παρούσα ερευνητική διαδικασία, επιβεβαιώνοντας έτσι εν μέρει τις υποθέσεις, καθώς η αυτοεκτίμηση των γονέων, μόνο όμως αυτήν της μητέρας και όχι του πατέρα, επιδρά σημαντικά και θετικά στην αυτοεκτίμηση των έφηβων παιδιών, δείχνοντας τη ΔΜ της αυτοεκτίμησης. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται αντιληπτός και ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου των γονέων στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης, καθώς όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία, παρόλο το γεγονός ότι οι κοινωνικοί ρόλοι έχουν αλλάξει, η μητέρα είναι αυτή που ασκεί την ισχυρότερη επιρροή, και όχι ο πατέρας, στα παιδιά, μέσω της στενότερης σχέσης που έχουν (Lucassen et al., 2011. Mayer & Schmidt, 2004), χωρίς όμως αυτό να ισχύει πάντα, αφού ελάχιστες έρευνες έχουν συγκρίνει την επιρροή της μητέρας με την αντίστοιχη του πατέρα.

Παρόλα αυτά, όταν συνεξετάστηκε και ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου των παιδιών, κυρίαρχη επιρροή φάνηκε ότι ασκούσε η αυτοεκτίμηση της μητέρας στην αυτοεκτίμηση της κόρης της, επιβεβαιώνοντας τη σχετική υπόθεση. Συγκεκριμένα, το εύρημα συμφωνεί με τη διαφυλική διαφοροποίηση της ΔΜ με τη χρήση του μοντέλου του ίδιου φύλου (same-sex model), καθώς τα παιδιά είναι πιο πιθανόν να ταυτιστούν με το γονέα του ίδιου φύλου (Eagly & Chin, 2010), μέσω της κοινωνικής ενθάρρυνσης από τους γονείς για την υιοθέτηση στερεοτυπικών κοινωνικών χαρακτηριστικών σύμφωνα με τους κοινωνικούς ρόλους του φύλου (Eagly, 2004). Επίσης, πρόσφατη έρευνα κατέληξε στο ίδιο εύρημα, σχετικά, με την ισχυρότερη επίδραση της αυτοεκτίμησης ανάμεσα σε μητέρα-κόρη (Hall, 2015). Αντιθέτως, όταν εισήχθη η διαμεσολαβητική μεταβλητή της ΣΝ, η αυτοεκτίμηση της μητέρας φάνηκε να επιδρά στην αυτοεκτίμηση των έφηβων παιδιών της, ανεξάρτητα από το φύλο τους, σε αντίθεση με το προηγούμενο εύρημα. Πράγματι, έρευνες έχουν δείξει ότι σε πολλές περιπτώσεις οι μητέρες ασκούν επιρροή και στα δυο τους παιδιά, ανεξάρτητα από το φύλο τους (Cunningham, 2001. Mayer & Schmidt, 2004).

Ερμηνεία Διαγενεακής Μεταφοράς Αυτοεκτίμησης

Σκοπός της έρευνας ήταν να φανούν οι μηχανισμοί μέσω των οποίων ερμηνεύεται η ΔΜ της αυτοεκτίμησης, καθώς σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, είναι ακόμα ασαφείς. Διαμορφώθηκε, έτσι, η υπόθεση ότι η μητρική αυτοεκτίμηση ίσως να μεταφέρεται διαγενεακά στους έφηβους μέσω της ΣΝ των γονέων και των εφήβων, καθώς και του ύφους ανατροφής που υιοθετείται από τους γονείς και αντιλαμβάνεται από τους εφήβους. Οι μεταβλητές αυτές δεν θεωρήθηκαν τυχαία ως πιθανοί διαμεσολαβητές· η αυτοεκτίμηση θεωρείται ότι έχει άμεση και θετική σχέση με τη ΣΝ (Rani & Marzuki, 2017), δηλαδή την ικανότητα επεξεργασίας των συναισθηματικών πληροφοριών (Mayer & Salovey, 1997), καθώς και με το είδος γονικότητας (McAdams et al., 2017. Orth, 2017), το ύφος δηλαδή της γονικής πρακτικής που χρησιμοποιείται από τα άτομα (Baumgind, 1971), κυρίως την αντιλαμβανόμενη όμως και όχι αυτή που αναφέρουν οι γονείς (Bolkan et al., 2010).

Πράγματι, η στατιστική ανάλυση των δεδομένων επιβεβαιώνει τη θετική σχέση των μεταβλητών της αυτοεκτίμησης του ατόμου και της συνολικής του ΣΝ. Τα αποτελέσματα, επίσης, έδειξαν ότι η αυτοεκτίμηση των γονέων συσχετίζεται θετικά με το αντιλαμβανόμενο επιβλητικό ύφος γονικότητας, ενώ δεν υπήρξε ανάλογη σχέση για το επιτρεπτικό και αυταρχικό μοντέλο και τα είδη της γονικότητας που αναφέρουν οι γονείς. Κατά αυτό τον τρόπο, είναι φανερό ότι οι γονείς με υψηλότερη

αυτοεκτίμηση συχνά χρησιμοποιούν το επιβλητικό ύφος γονικότητας, έτσι όπως το αντιλαμβάνονται τα παιδιά τους. Το εύρημα αυτό συνάδει με τη βιβλιογραφία, καθώς ο γονιός με υψηλή αυτοεκτίμηση, συνήθως, χρησιμοποιεί θετικές γονικές πρακτικές (Liyaghat et al., 2011).

Η συνολική ΣΝ του εφήβου φάνηκε ότι προβλέπει την αυτοεκτίμησή του, εύρημα αναμενόμενο σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, καθώς η ΣΝ αποτελεί τη βάση της αυτοεκτίμησής (Cheaungetal, 2015). Επιπλέον, θα ανέμενε κανείς ότι το επιβλητικό ύφος γονικότητας θα προβλέπει την αυτοεκτίμηση, καθώς έχει φανεί ότι οδηγεί σε θετικά χαρακτηριστικά των παιδιών (Pinquart, 2017), όμως αυτό δεν φάνηκε στην παρούσα έρευνα, παρόλο που θεωρείται ότι οι γονείς αποτελούν μια διαρκή επιρροή στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης του παιδιού ανεξάρτητα από την ηλικία (Harris et al., 2015), με το στυλ των γονικών πρακτικών (Coleman, 2013), το οικογενειακό περιβάλλον (Harter, 2012. Orth, 2017), καθώς και τη γενικότερη γονικότητα να αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες της αυτοεκτίμησης (Baumrind, 1971. Cassidy & Shaver, 2008).

Επιλέχθηκε, κατά αυτό τον τρόπο, ως πιθανός διαμεσολαβητής του μοντέλου της ΔΜ της αυτοεκτίμησης, η συνολική ΣΝ των έφηβων παιδιών, ενώ δε χρησιμοποιήθηκε η αντιλαμβανόμενη γονικότητα, καθώς φάνηκε ότι δε προβλέπει την αυτοεκτίμηση του έφηβου παιδιού. Ως προς τη διαγενεακή μεταφορά συνεξετάστηκε και η επίδραση του φύλου του παιδιού.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η ΔΜ της αυτοεκτίμησης της μητέρας στα εφηβικής ηλικίας παιδιά της, συνέχισε να υφίσταται ακόμα και με τη χρήση των διαμεσολαβητικών μεταβλητών. Όσον αφορά την ερμηνεία του μηχανισμού της ΔΜ της αυτοεκτίμησης, τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν επιβεβαίωσαν το διαμεσολαβητικό ρόλο της ΣΝ του εφήβου. Πιο αναλυτικά, βρέθηκε ότι η ΣΝ των εφήβων διαμεσολαβεί σημαντικά και θετικά στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τις μητέρες στα εφηβικής ηλικίας παιδιά της, επιβεβαιώνοντας την αντίστοιχη υπόθεση. Το εύρημα αυτό πιθανόν να μπορεί να ερμηνευθεί από το γεγονός ότι η αυτοεκτίμηση αποτελεί τη συναισθηματική συνιστώσα της έννοιας του εαυτού (Bradsaw & Hazan, 2006) και για αυτό το λόγο διαμεσολαβεί η ΣΝ στη ΔΜ. Φαίνεται, έτσι, ότι η ΣΝ των εφήβων, αποτελεί ένα μηχανισμό, που ερμηνεύει, πώς οι μητέρες μεταφέρουν διαγενεακά την αυτοεκτίμησή τους στα εφηβικής ηλικίας παιδιά τους, εύρημα που δεν έχει παρουσιαστεί έως τώρα στη βιβλιογραφία.

Περιορισμοί και Προτάσεις

Περιορισμοί της παρούσας έρευνας. Αν και τα ερευνητικά αποτελέσματα που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της ΔΜ της αυτοεκτίμησης, όπως συμβαίνει στη διεξαγωγή κάθε έρευνας, υπάρχουν και ορισμένοι περιορισμοί, οι οποίοι εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της όλης διαδικασίας. Στην παρούσα, βέβαια, μελέτη έγινε χρήση σταθμισμένων εργαλείων στον ελληνικό χώρο.

Ωστόσο, ένας βασικός περιορισμός έγκειται στο γεγονός ότι παρόλο που οι συμμετέχοντες ήταν αρκετοί σε αριθμό ($n=200$), το σύνολο των οικογενειών ήταν σχετικά μικρό ($n=50$) και σκεπτόμενοι το γεγονός ότι οι οικογένειες είχαν πολύ συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, δυσκολεύεται η γενίκευση των αποτελεσμάτων στον συνολικό πληθυσμό μιας χώρας, καθώς τα άτομα δεν έχουν πάντα αυτά τα χαρακτηριστικά. Επίσης τα ερωτηματολόγια που χορηγήθηκαν στην παρούσα μελέτη ήταν ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς γεγονός που δημιουργεί προβληματισμό για την αξιοπιστία των τοποθετήσεων, καθώς μπορεί να υπάρχουν ποικίλοι παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την κοινωνική προθυμία των επιθυμητών απαντήσεων των συμμετεχόντων. Ένας ακόμη περιορισμός έγκειται στο γεγονός ότι, καθώς τα δεδομένα είναι συγχρονικά και όχι διαχρονικά, ώστε να μελετηθεί σε βάθος η πιθανή μεταφορά της αυτοεκτίμησης, μπορεί να επηρεάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα. Εν κατακλείδι, εφόσον στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας ήταν η διερεύνηση και η ερμηνεία της ΔΜ της αυτοεκτίμησης, προτείνεται να πραγματοποιηθεί μια ανάλογου τύπου έρευνα σε μεγαλύτερο πληθυσμό οικογενειών, καλύπτοντας τόσο αστικές όσο και μη αστικές περιοχές.

Επίσης, έρευνες αναφέρουν ότι η αυτοεκτίμηση είναι μια μεταβλητή που μπορεί να αλλάξει (Orth et al., 2010), και έτσι μπορεί να αλλάζει και η επιρροή των γονιών. Προκειμένου να ελεγχθεί η παράμετρος αυτή, είτε θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο μέλλον μια συγχρονική έρευνα, η οποία όμως θα συγκρίνει διαφορετικές ηλικιακές ομάδες (γονέων-παιδιών), είτε μια διαχρονική έρευνα η οποία θα πραγματοποιεί μετρήσεις της αυτοεκτίμησης κατά την ανάπτυξη των ατόμων, εξετάζοντας σε βάθος το μέγεθος της επίδρασης της αυτοεκτίμησης των γονέων στην αντίστοιχη των παιδιών τους, ανάλογα με την ηλικία τους.

Επιπροσθέτως, μια επιπλέον πρόταση είναι η μελλοντική διερεύνηση και άλλων παραμέτρων που πιθανόν να διαμεσολαβούν σημαντικά με σκοπό την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία του φαινομένου. Συγκεκριμένα, η ΔΜ μπορεί να επηρεάζεται και από άλλους κοινωνικούς παράγοντες ή/ και προσωπικά χαρακτηριστικά. Τέτοιες παράμετροι μπορεί να είναι η επίδραση της μεταβλητή του είδους της προσκόλλησης στην ΔΜ της αυτοεκτίμησης (Ainsworth et al., 1978. Main et al., 1985). Γενικότερα, η συστηματικότερη ερευνητική δραστηριότητα είναι μεγάλης σημασίας, αφού η αυτοεκτίμηση αποτελεί έννοια καθοριστική για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου (Bradsaw & Hazan, 2006. Brown, 2014. Zeigler-Hill et al., 2015), καθώς συσχετίζεται με πολλές μεταβλητές.

Συμπεράσματα

Η μελέτη αυτή συμβάλει στη αναπτυξιακή και κοινωνική έρευνα, εξηγώντας τους μηχανισμούς της ΔΜ, μιας πολύ καθοριστικής έννοιας για τη διαμόρφωση και εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου, της αυτοεκτίμησης. Εκτός από τον διαμεσολαβητικό ρόλο της ΣΝ και της γονικότητας, συνεξετάστηκε στην έρευνα ο παράγοντας του φύλου (πατέρας-γιός-μητέρα-κόρη). Οι αναλύσεις προήλθαν ύστερα από ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 50 μεσαίων τάξεων, τετραμελών οικογενειών με δύο διαφορετικού φύλου παιδιά εφηβικής ηλικίας (12-16 ετών) και τους δύο γονείς τους.

Γενικότερα, όπως φάνηκε, η αυτοεκτίμηση και η ΣΝ διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο και την ηλικιακή ομάδα, με τους άνδρες να αναφέρουν υψηλότερες τιμές σε σχέση με τις γυναίκες, και τους ενήλικες (γονείς) να υπερτερούν στις μεταβλητές αυτές σε σχέση με τους εφήβους. Ακόμη, η αυτοεκτίμηση των γονέων και των εφήβων βρέθηκε ότι σχετίζεται με τη ΣΝ, αλλά και την αντιλαμβανόμενη γονικότητα (με εξαίρεση το επιτρεπτικό μοντέλο γονικότητας). Παρόλα αυτά, η ΣΝ της μητέρας καθώς και τα αντιλαμβανόμενα μοντέλα γονικότητας φάνηκε ότι δεν προβλέπουν την αυτοεκτίμηση του εφήβου, και κατά συνέπεια δε χρησιμοποιήθηκαν ως πιθανοί διαμεσολαβητές.

Η έρευνα προτείνει ότι μπορούμε να μιλάμε για σημαντική ΔΜ, αφού η μητέρα έχει σημαντική επίδραση στην αυτοεκτίμηση των παιδιών της, όχι όμως και ο πατέρας, σχέση η οποία συνέχισε να υπάρχει με τη χρήση των διαμεσολαβητικών μεταβλητών. Ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης, παρατηρείται στην περίπτωση της μητέρας και της κόρης, δείχνοντας ότι η ΔΜ ακολουθεί το μοντέλο του ίδιου φύλου (same-sex model), καθώς τα παιδιά είναι πιο πιθανόν να ταυτιστούν με το γονέα του ίδιου φύλου (Eagly & Chin, 2010). Παρόλα αυτά όταν εισήχθη ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ΣΝ, φάνηκε ότι η ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τη μητέρα στα παιδιά της δεν ακολουθεί διαφυλικές διαφοροποιήσεις.

Κατ' επέκταση, τη ΔΜ της αυτοεκτίμησης από τη μητέρα στα εφηβικής ηλικίας παιδιά της, μπορεί να την εξηγήσει ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ΣΝ των παιδιών, καθώς φαίνεται ότι η θετική ή αρνητική στάση της μητέρας προς τον ίδιο της τον εαυτό (Rosenberg, 1965) μεταφέρεται στο παιδί της, όχι μόνο άμεσα αλλά και έμμεσα μέσω της ικανότητας επεξεργασίας των συναισθηματικών πληροφοριών (Mayer & Salovey, 1997) του ίδιου του παιδιού. Το εύρημα αυτό είναι πρωτότυπο

στη βιβλιογραφία. Αντιθέτως, στην παρούσα έρευνα δε φάνηκε ο διαμεσολαβητικός ρόλος της γονικότητας στη ΔΜ της αυτοεκτίμησης.

Η σημαντικότητα της αποσαφήνισης της ΔΜ της αυτοεκτίμησης με βάση τα ευρήματα, καθώς και των επιμέρους παραγόντων που διαμεσολαβούν, είναι σημαντικές για τη δημιουργία εφαρμογών στο σχεδιασμό προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης για άτομα εφηβικής ηλικίας και τις οικογένειές τους. Η αυτοεκτίμηση αποτελεί μια έννοια πολύ καθοριστική για τη διαμόρφωση και εξέλιξη της προσωπικότητας του ατόμου (Brown, 2014, Zeigler-Hill et al., 2015), και ειδικά κατά την εφηβική ηλικία όπου είναι προστατευτική (Moksnes et al, 2010) αλλά και ιδιαίτερα ευμετάβλητη (Abela et al., 2006).

Τα ευρήματα αυτά, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα της έρευνας, μπορούν να λειτουργήσουν καταλυτικά σε πρακτικές εφαρμογές. Ειδικότερα, ο άμεσος σημαντικός προβλεπτικός δείκτης της αυτοεκτίμησης των μητέρων στην αυτοεκτίμηση του παιδιού, μας φανερώνει ότι, αν θέλουμε να οι επόμενες γενιές να έχουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, μπορούμε να βασιστούμε στις πρακτικές μάθησης για ανύψωση της αυτοεκτίμησης των μητέρων στα προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης σχετικά με την αυτοεκτίμηση των παιδιών τους. Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε να βασιστούμε πλήρως σε αυτό, καθώς όπως φαίνεται και άλλοι παράγοντες του ίδιου του ατόμου, όπως η ΣΝ, καθώς και, πιθανόν, οι επιρροές από το περιβάλλον του, όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και δικτύωσης (Andreassen et al., 2017) ή οι συνομήλικοι (Bornstein et al., 2012), να είναι εξίσου υπεύθυνοι για την αυτοεκτίμηση των επόμενων γενεών.

Βιβλιογραφία

- Abdollahi, A., & Abu Talib, M. (2016). Self-esteem, body-esteem, emotional intelligence, and social anxiety in a college sample: The moderating role of weight. *Psychology, health & medicine, 21*(2), 221-225.
- Abela, J. R. Z., Webb, C. A., Moon-Ho, C. W., & Adams, R. H. P. (2006). The Role of Self-Criticism, Dependency, and Hassles in the Course of Depressive Illness: A Multiwave Longitudinal Study. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32* (3), 328-338. doi: 10.1177/0146167205280911
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C, Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist, 46*, 331-341.
- Alegre, A. (2011). Parenting styles and children's emotional intelligence: What do we know?. *The Family Journal, 19*(1), 56-62.
- Alyami, M., Ullah, E., Alyami, H., Hill, A., & Henning, M. (2017). The impact of self-esteem, academic self-efficacy and perceived stress on academic performance: A cross-sectional study of Saudi psychology students. *European Journal of Educational Sciences (EJES), 51-63*.
- André, C., & Lelord, F. (2004). *Η αυτοεκτίμηση* (επιμ. Μ. Σπανάκη). Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors, 64*, 287-293.
- Antonopoulou, K., Alexopoulos, D. A., & Maridaki-Kassotaki, K. (2012). Perceptions of father parenting style, empathy, and self-esteem among Greek preadolescents. *Marriage & Family Review, 48*(3), 293-309.
- Argyriou, E., Bakoyannis, G., & Tantaros, S. (2016). Parenting styles and trait emotional intelligence in adolescence. *Scandinavian Journal of Psychology, 57*(1), 42-49.
- Amato, P. R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family, 628-640*.

- Arteche A., Chamorro-Premuzic T., Furnham A., Crump J. (2008). The relationship of trait EI with personality, IQ and sex in a UK sample of employees. *International Journal of Selection and Assessment*, 16, 421-426.
doi:10.1111/j.1468-2389.2008.00446.x
- Asghari, M. S., & Besharat, M. A. (2011). The relation of perceived parenting with emotional intelligence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 231-235.
- Bachman, J. G., O'Malley, P. M., Freedman-Doan, P., Trzesniewski, K. H., & Donnellan, M. B. (2011). Adolescent self-esteem: Differences by race/ethnicity, gender, and age. *Self and Identity*, 10, 445–473.
doi: 10.1080/15298861003794538
- Bailey, J. A., Hill, K. G., Oesterle, S., & Hawkins, J. D. (2009). Parenting practices and problem behavior across three generations: monitoring, harsh discipline, and drug use in the intergenerational transmission of externalizing behavior. *Developmental psychology*, 45(5), 12-14.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura A. (1986). The Explanatory and Predictive Scope of Self-Efficacy Theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4 (Special Issue: Self-Efficacy Theory in Contemporary Psychology), 359-373.
doi:10.1521/jscp.1986.4.3.359
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. *Annals of Child Development*, 6, 1-60.
- Bar-On, R. (1997). *The emotional quotient inventory (EQ-i): technical manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of Emotional-Social Intelligence (ESI). *Psicothema*, 18(Suplemento), 13-25.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child development*, 67(6), 3296-3319.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4(1, Pt.2).
- Baumrind, D. (1973). The development of instrumental competence through socialization. In *Minnesota symposium on child psychology* (Vol. 7, pp. 3-46).

- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence, 11*(1), 56-95.
- Baumrind, D. (1993). The average expectable environment is not good enough: A response to Scarr. *Child Development, 64*(5), 1299-1317.
- Becker, W. C. (1964). Consequences of different kinds of parental discipline. *Review of child development research, 1*(4), 169-208.
- Besser, A., & Priel, B. (2015). The Apple Does Not Fall Far From the Tree: Attachment Styles and Personality Vulnerabilities to Depression in Three Generations of Women. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*(8), 1052-1073 doi: 10.1177/0146167204274082
- Birkeland, M. S., Breivik, K., & Wold, B. J. (2014). Peer Acceptance Protects Global Self-esteem from Negative Effects of Low Closeness to Parents during Adolescence and Early Adulthood. *Journal of Youth and Adolescence, 43*(1), 70-80. doi: 10.1007/s10964-013-9929-1
- Björklund, A., Jäntti, M., & Solon, G. (2007): Nature and nurture in the intergenerational transmission of socioeconomic status: evidence from Swedish children and their biological and rearing parents. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy, 7*(2). doi: 10.2202/1935-1682.1753
- Bleidorn, W., Arslan, R. C., Denissen, J. J. A., Rentfrow, P. J., Gebauer, J. E., Potter, J., et al. (2016). Age and gender differences in self-esteem - A cross-cultural window. *Journal of Personality and Social Psychology, 111*(3), 396-410. doi:10.1037/pspp0000078
- Bolkan, C., Sano, Y., De Costa, J., Acock, A. C., & Day, R. D. (2010). Early adolescents' perceptions of mothers' and fathers' parenting styles and problem behavior. *Marriage & Family Review, 46*(8), 563-579.
- Bornstein, M. H., Jager, J., & Steinberg, L. D. (2012). Adolescents, parents, friends/peers: A relationships model (with commentary and illustrations). In I. Weiner (Series Ed.) & R. M. Lerner, M. A. Easterbrooks, & J. Mistry (Vol. Eds.), *Handbook of psychology: Vol. 6. Developmental psychology* (pp. 393-433). New York, NY: Wiley.
- Bowers, M. E., & Yehuda, R. (2016). Intergenerational transmission of stress in humans. *Neuropsychopharmacology, 41*(1), 232-244.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. New York: Basic Books.

- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Boyatzis, R. E., & Sala, F. (2004). Assessing emotional intelligence competencies. *The measurement of emotional intelligence*, 147-180.
- Bradshaw, C. P., & Hazan, C. (2006). Examining views of self in relation to views of others: Implications for research on aggression and self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 40, 1209-1218. doi:10.1016/j.jrp.2005.11.004
- Branden, N. (1994). *The six pillars of self – esteem*. New York: Badnam.
- Brown, J. D. (2014). Self-esteem and self-evaluation: Feeling is believing. *Psychological perspectives on the self*, 4, 27-58.
- Buri, J. R. (1991). Parental authority questionnaire. *Journal of personality assessment*, 57(1), 110-119.
- Buss, D. M., & Malamuth, N. M. (1996). *Sex, power, conflict: evolutionary and feminist perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Cantero, M. J., Alfonso-Benlliure, V., & Melero, R. (2016) Creativity in Middle Childhood: Influence of Perceived Maternal Sensitivity, Self-esteem, and Shyness. *Creativity Research Journal*, 28(1), 105-113.
doi: 10.1080/10400419.2016.1125246
- Carlson, D. L., & Knoester C. (2011). Family Structure and the Intergenerational Transmission of Gender Ideology. *Journal of Family Issues*, 32(6), 709-734.
doi: 10.1177/0192513X10396662
- Casaló, L. V., & Escario J. J. (2016). Intergenerational association of environmental concern: Evidence of parents' and children's concern. *Journal of Environmental Psychology*, 48, 65-74. doi: 10.1016/j.jenvp.2016.09.001
- Cassidy, J., & Shaver, P. R. (2008). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical Applications* (2nd ed.). New York, NY: Guilford Press.
- Cheung, C. K., Cheung, H. Y., & Hue, M. T. (2015). Emotional intelligence as a basis for self-esteem in young adults. *The Journal of psychology*, 149(1), 63-84.
- Choe, D. E., Olson, S. L., & Sameroff, A. J. (2013). Effects of early maternal distress and parenting on the development of children's self-regulation and externalizing behavior. *Development and Psychopathology*, 25, 437-453.

- Christie, D., & Viner, R. (2005). ABC of adolescence: Adolescent development. *British Medical Journal*, *330*, 301–304. doi:10.1136/bmj.330.7486.301
- Clark, L. H. (2001). Older Women's Bodies and the Self: The Construction of Identity in Later Life. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, *38*, 441-464. doi:10.1111/j.1755-618X.2001.tb00981.x
- Cleveland, E. S. (2014). Digit ratio, emotional intelligence and parenting styles predict female aggression. *Personality and individual differences*, *58*, 9-14.
- Coleman, J. C. (2013). *Ψυχολογία της εφηβικής ηλικίας*. Στο Η. Γ. Μπεζεβέγκη (Επιμ. Έκδ). Αθήνα: Gutenberg.
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York: Scribner.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: WH Freeman.
- Cunningham, M. (2001). Parental Influences on the Gendered Division of Housework. *American Sociological Review*, *66*(2), 184-203.
- Cvencek, D., Greenwald, A. G., & Meltzoff, A. N. (2016). Implicit measures for preschool children confirm self-esteem's role in maintaining a balanced identity. *Journal of Experimental Social Psychology*, *62*, 50-57. doi: 10.1016/j.jesp.2015.09.015
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, *113*(3), 487-496. doi:10.1037/0033-2909.113.3.487
- Day, A. L., & Carroll, S. A. (2004). Using an ability-based measure of emotional intelligence to predict individual performance, group performance, and group citizenship behaviors. *Personality and Individual Differences*, *36*, 1443–1458.
- Dietz, B. E. (1996). The Relationship of aging to Self-esteem: The Relative Effects of Maturation and Role Accumulation. *The International Journal of Aging and Human Development*, *43*(3), 249-266. doi: 10.2190/BHYN-XQM2-RMAB-HD4P
- Eagly, A. H. (2004). Prejudice: Toward a more inclusive understanding. In A. H. Eagly, R. M. Baron, & V. L. Hamilton (Eds.), *The social psychology of group identity and social conflict: Theory, application, and practice*. Washington, DC: APA Books.
- Eagly, A. H., Wood, W., & Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. In T. Eckes & H. M.

- Trautner (Eds.), *The developmental social psychology of gender* (pp.123-174). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Eagly, A. H., & Chin, J. L. (2010). Diversity and leadership in a changing world. *American Psychologist*, *65*(3), 216-224. doi: 10.1037/a0018957
- Epstein, S. (1979). The stability of behavior: I. On predicting most of the people much of the time. *Journal of Personality and Social Psychology*, *37*(7), 1097-1126. doi: 10.1037/0022-3514.37.7.1097
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Feldman, R. S. (2009). *Εξελικτική ψυχολογία* (Τόμος Α'). Στο Η. Γ. Μπεζεβέγκη (Επιμ. Έκδ). Αθήνα: Gutenberg.
- Feldman, R. S. (2010). *Εξελικτική ψυχολογία* (Τόμος Β'). Στο Η. Γ. Μπεζεβέγκη (Επιμ. Έκδ). Αθήνα: Gutenberg.
- Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes. *Human Relations*, *7*, 117-140. doi: 10.1177/001872675400700202
- Fingerson, L. (2005). Do Mothers' Opinions Matter in Teens' Sexual Activity?. *Journal of Family Issues*, *26*(7), 947-974. doi: 10.1177/0192513X04272758
- Galanou, C., Galanakis, M., Alexopoulos, E., & Darviri, C. (2014). Rosenberg Self-Esteem Scale Greek validation on student sample. *Psychology*, *5*, 819-827.
- Gardner, K. J., Qualter, P., & Whiteley, H. (2011). Developmental correlates of emotional intelligence: Temperament, family environment and childhood trauma. *Australian Journal of Psychology*, *63*(2), 75-82.
- Gohm, C. L., Corser, G. C., & Dalsky, D. J. (2005). Emotional intelligence under stress: Useful, unnecessary, or irrelevant?. *Personality and Individual Differences*, *39*(6), 1017-1028.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2013). *Primal leadership: Unleashing the power of emotional intelligence*. Harvard Business Press.
- Gonzales, A. L. (2014). Text-based communication influences self-esteem more than face-to-face or cellphone communication. *Computers in Human Behavior*, *39*, 197-203. doi.org/10.1016/j.chb.2014.07.026
- Gove, W. R., Ortega, S. T., & Style, C. B. (1989). The maturational and role perspectives on aging and self through the adult years: An empirical evaluation. *American Journal of Sociology*, *94*, 1117-1145.

- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child development, 65*(1), 237-252.
- Grönqvist, E., Öckert, B., & Vlachos J. (2016). The intergenerational transmission of cognitive and non-cognitive abilities. *Journal of Human Resources*. doi: 10.3368/jhr.52.4.0115-6882R1
- Groves, M. O. (2005). Personality and the intergenerational transmission of economic status. In S. Bowles, H. Gintis, & M. O. Groves (Eds.), *Unequal Chances: Family Background and Economic Success* (pp. 208-231). New Jersey: Princeton University Press.
- Hall, J. C. (2015). Mother-Daughter Relationships, Self-Esteem, and Problem Solving: Do Socialization Practices Matter?. *Journal of Human Behavior in the Social Environment, 25*(2), 137-146. doi: 10.1080/10911359.2014.956960
- Hall, J. A., & Schmid Mast, M. (2008). Are women always more interpersonally sensitive than men? Impact of goals and content domain. *Personality and Social Psychology Bulletin, 34*(1), 144-155.
- Hallers-Haalboom, E. T., Mesman, J., Groeneveld, M. G., Endendijk, J. J., van Berckel, S. R., van der Pol, L. D., et al. (2014). Mothers, fathers, sons and daughters: Parental sensitivity in families with two children. *Journal of Family Psychology, 28*(2), 138.
- Harris, M. A., Gruenenfelder-Steiger, A. E., Ferrer, E., Donnellan, M. B., Allemand, M., Fend, H., et al. (2015). Do Parents Foster Self-Esteem? Testing the Prospective Impact of Parent Closeness on Adolescent Self-Esteem. *Child Development, 86*(4), 995–1013. doi:10.1111/cdev.12356
- Harris, M. A., Donnellan, M. B., Guo, J., McAdams, D. P., Garnier-Villarreal, M., & Trzesniewski, K. H. (2017). Parental Co-Construction of 5-to 13-Year-Olds' Global Self-Esteem Through Reminiscing About Past Events. *Child development, 88*(6), 1810-1822.
- Harter S. (2012). *Construction of the self: Developmental and sociocultural foundations*. New York, NY: Guilford Press.
- Hayes, Andrew F. (2013). *SPSS PROCESS documentation*.

- Hayes, Andrew F. (2013). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York, NY: The Guilford Press.
- James, W. (1890). *The principles of psychology* (Vol. 1). NY: Henry Holt and Company.
- Jennings, M. K., Stoker, L., & Bowers, J. (2009). Politics across Generations: Family Transmission Reexamined. *The Journal of Politics*, 71(3), 782-799.
doi: 10.1017/S0022381609090719
- Jordan, C. H., Spencer, S. J., Zanna, M. P., Hoshino-Browne, E., & Correll, J. (2003). Secure and defensive high self-esteem. *Journal of Personality & Social Psychology*, 85, 969-978.
- Josephs, R. A., Markus, H. R., & Tafarodi, R. W., (1992). Gender and self-esteem. *Journal of Personality & Social Psychology*, 63(3), 391-402.
- Kapinus, C. A. (2004). The Effect of Parents' Attitudes towards Divorce on Offspring's Attitudes: Gender and Parental Divorce as Mediating Factors. *Journal of Family Issues*, 25(1), 112-135. doi: 10.1177/0192513X02250860
- Kaufman, A. S., Johnson, C. K., & Liu, X. (2008). A CHC theory-based analysis of age differences on cognitive abilities and academic skills at ages 22 to 90 years. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 26(4), 350-381.
- Knafo, A., & Schwartz, S. H. (2003). Parenting and Adolescents' Accuracy in Perceiving Parental Values. *Child Development*, 74, 595–611.
doi:10.1111/1467-8624.7402018
- Kobak, R., Cassidy, J., Lyons-Ruth, K., & Ziv, Y. (2006). Attachment, Stress, and Psychopathology: A Developmental Pathways Model. In D. Cicchetti & D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology (Vol. 1), Theory and Method* (2nd ed., pp. 333-369). New York: Wiley.
- Κοκκινάκη, Φ. (2006). Κοινωνικές Ομάδες: Επίδοση, Ηγεσία, και Λήψη Αποφάσεων. *Κοινωνική Ψυχολογία* (σσ.167-207). Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδάνος.
- Κολιάδης, Ε. Α. (2006). Κοινωνική μάθηση – Κοινωνικογνωστική μάθηση. *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτική πράξη* (5^η έκδ.) (Τόμος Β, σσ. 63-228). Αθήνα: Εμμανουήλ Α. Κολιάδης.
- Kong, D. T. (2014). Mayer–Salovey–Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT/MEIS) and overall, verbal, and nonverbal intelligence: Meta-

- analytic evidence and critical contingencies. *Personality and Individual Differences*, 66, 171-175.
- Kong, F. (2017). The validity of the Wong and Law Emotional Intelligence Scale in a Chinese sample: Tests of measurement invariance and latent mean differences across gender and age. *Personality and Individual Differences*, 116, 29-31.
- Kretchmar, M. D., & Jacobvitz, D. B. (2002). Observing mother-child relationships across generations: Boundary patterns, attachment, and the transmission of caregiving. *Family process*, 41(3), 351-374.
- Kulik, L. (2002). Like-sex versus opposite-sex effects in transmission of gender role ideology from parents to adolescents in Israel. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 451-457.
- Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α. (2010). *Ψυχολογία Κινήτρων* (15^η έκδ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λεονταρή, Α. (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Li, X., & Zheng, X. (2014). Adult attachment orientations and subjective well-being: Emotional intelligence and self-esteem as moderators. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 42(8), 1257-1265.
- Lim, S. A., You, S., & Ha, D. (2015). Parental emotional support and adolescent happiness: Mediating roles of self-esteem and emotional intelligence. *Applied Research in Quality of Life*, 10(4), 631-646.
- Livingstone S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New media & society*, 10(3), 393-411.
doi: 10. 1177/1461444808089415
- Liyaghat, R., Maddahi, M. E., Khalatbari, J., & Samadzadeh, M. (2011). Efficacy of Positive Parenting and Painting on Improving Children's Behavior Problems and Parenting Styles. *International Journal of Science and Advanced Technology*, 1 (7), 113-118.
- Lochner, L. (2008). Intergenerational Transmission. In S. N. Durlauf & L. E. Blume, (Eds.), *The New Palgrave Dictionary of Economics* (2nd ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Lopez-Zafra, E., & Gartzia, L. (2014). Perceptions of gender differences in self-report measures of emotional intelligence. *Sex roles*, 70(11-12), 479-495.

- Lucassen, N., Tharner, A., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Volling, B. L., Verhulst, F. C., et al. (2011). The association between paternal sensitivity and infant–father attachment security: A meta-analysis of three decades of research. *Journal of Family Psychology, 25*(6), 986-992.
doi: 10.1037/a0025855
- Luhtanen, R., & Crocker, J. (1992). A collective self-esteem scale: Self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*, 302–318.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Ed.). *Handbook of child psychology: formerly Carmichael's Manual of child psychology*.
- Main, M., & Goldwyn, R. (1984). *Adult attachment scoring and classification system*. Unpublished manuscript. University of California at Berkeley.
- Main, M., Kaplan, K., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. In I. Bretherton & E. Waters (Eds.), *Growing points of attachment theory and research, Monographs of the Society for Research in Child Development, 50*(1-2), 66- 104.
- Μακρή-Μπότσαρη, Ε. (2001). *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Marshall, S. L., Darker, P. D., Ciarrochi, J., & Heaven, P. C. L. (2014). Is Self-Esteem a Cause or Consequence of Social Support? A 4-Year Longitudinal Study. *Child Development, 85*(3), 1275-1291. doi: 10.1111/cdev.12176
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3–31). New York: Basic Books.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R. & Salovey P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence, 27*, 267- 298.
- Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., & Sitarenios, G. (2001). Emotional intelligence as a standard intelligence. *Emotion, 1*(3), 232-242.
- Mayer, J. D., Salovey, P. & Caruso D. R. (2004). Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. *Psychological Inquiry, 15*(3), 197-215.
- Mayer, J. D., & Schmidt, H. M. (2004). Gendered political socialization in four contexts: political interest and values among junior high school students in

- China, Japan, Mexico, and the United States. *The Social Science Journal*, 41(3), 393-407. doi: 10.1016/j.soscij.2004.04.02
- Mayer, J. D., Roberts, R. D., & Barsade, S. G. (2008). Human abilities: Emotional intelligence. *Annual Review of Psychology*, 59, 507-536.
- Mayer, J. D., Salovey, P. & Caruso, D. R. (2008). Emotional Intelligence: New ability or eclectic traits. *American Psychologist*, 63(6), 503-517.
- McAdams, T. A., Rijdsdijk, F. V., Narusyte, J., Ganiban, J. M., Reiss, D., Spotts, E., et al (2017). Associations between the parent–child relationship and adolescent self-worth: a genetically informed study of twin parents and their adolescent children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(1), 46-54.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Meeusen, C. (2014). The intergenerational Transmission of Environmental Concern: The Influence of Parents and Communication Patterns Within the Family. *The Journal Of Environmental Education*, 45(2).
doi: 10.1080/00958964.2013.846290
- Midgett, J., Ryan, B. A., Adams, G. R., & Corville-Smith, J. (2001). Complicating achievement and self-esteem: Considering the joint effects of child characteristics and parent-child interactions. *Contemporary Educational Psychology*, 27(1), 132-143.
- Mischel, W. (1973). Toward a cognitive social learning reconceptualization of personality. *Psychological Review*, 80, 252-283.
- Moksnes, U. K., Moljord, I. E. O., Espnes, G. A., & Byrne, D. G. (2010). The association between stress and emotional states in adolescents: The role of gender and self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 430-435. doi:10.1016/j.paid.2010.04.012
- Mruk, C. J. (2006). *Self-esteem research, theory, and practice* (3rd eds.). New York: Springer Publishing Company.
- Nastas, L. E., & Sala, K. (2012). Adolescents' emotional intelligence and parental styles. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 478-482.
- Neff, K. D. (2011). Self-compassion, self-esteem, and well-being. *Social and Personality Psychological Compass*, 5, 1–12. doi:10.1111/j.1751-9004.2010.00330.x
- Nordstrom, A. H., Swenson Goguen, L. M., & Hiester, M. (2014). The Effect of Social Anxiety and Self-Esteem on College Adjustment, Academics, and

- Retention. *Journal of College Counseling*, 17, 48-63. doi: 10.1002/j.2161-1882.2014.00047.
- Orth, U. (2017). The Family Environment in Early Childhood Has a Long-Term Effect on Self-Esteem: A Longitudinal Study From Birth to Age 27 Years. *Journal of Personality and Social Psychology*. Advance online publication. doi:10.1037/pspp0000143
- Orth, U., & Luciano, E. C. (2015). Self-esteem, narcissism, and stressful life events: Testing for selection and socialization. *Journal of personality and social psychology*, 109(4), 707.
- Orth, U., & Robins, R.W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 381–387. doi:10.1177/0963721414547414
- Orth, U., Trzesniewski, K. H., & Robins, R.W. (2010). Self-esteem development from young adulthood to old age: A cohort-sequential longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98, 645–658. doi: 10.1037/a0018769
- Παπάνης, Ε. (2004). *Η αυτοεκτίμηση και η μέτρησή της*. Αθήνα: Εκδόσεις Ατραπός.
- Παπάνης, Ε. (2011). *Η αυτοεκτίμηση: θεωρία και αξιολόγηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L. B. (1979). A parental bonding instrument. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 52(1), 1-10.
- Pulkkinen, L. (1982). Self-control and continuity from childhood to late adolescence. *Life-span development and behavior*.
- Perwin, L. A., & John, O. P. (2001). Κοινωνικογνωστική θεωρία: Bandura και Mischel. Στο Α. Μπούζος (Επιμ. Έκδ), *Θεωρίες προσωπικότητας* (σσ. 519-552). Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδάνος.
- Petrides, K. V. & Furnham, A. (2000). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 29(2), 313-320.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European journal of personality*, 15(6), 425-448.
- Petrides, K.V., Pita, R. & Kokkinaki, F. (2007). The location of trait emotional intelligence in personality factor space. *British Journal of Psychology*, 98, 273-289.

- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, *53*, 873–932.
- Pretz, J. E., & Nelson, D. N. (2017). Creativity is influenced by domain, creative self-efficacy, mindset, self-efficacy, and self-esteem. *Creative Self*.
- Rani, U. H. A., & Marzuki, N. A. (2017). Emotional intelligence VS Self-Esteem: A Study of its Relationship among Hearing-Impaired Students. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, *7*(3), 317-323.
- Rezvani, A., Chang, A., Wiewiora, A., Ashkanasy, N. M., Jordan, P. J., & Zolin, R. (2016). Manager emotional intelligence and project success: The mediating role of job satisfaction and trust. *International Journal of Project Management*, *34*(7), 1112-1122.
- Rice, K. G. (1990). Attachment in adolescence: A narrative and meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence*, *19*, 511-538. doi:10.1007/BF01537478
- Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., Tracy, J. L., Gosling, S. D., & Potter, J. (2002). Global self-esteem across the life span. *Psychology and Aging*, *17*, 423-434. doi: 10.1037//0882-7974.17.3.423
- Robins, R. W., & Trzesniewski, K. H. (2005). Self-esteem across the life span. *Current Directions in Psychological Science*, *14*(3), 158-162. doi: 10.1111/j.0963-7214.2005.00353.x
- Rodgers, R. F., Damiano, S. R., Wertheim, E. H., & Paxton, S. J. (2017). Media exposure in very young girls: Prospective and cross-sectional relationships with BMIz, self-esteem and body size stereotypes. *Developmental psychology*, *53*(12), 23-56.
- Roest, A. M. C., Dubas, J. S., & Gerris, J. R. M. (2010). Value transmissions between parents and children: Gender and developmental phase as transmission belts. *Journal of Adolescence*, *33*(1), 21-31. doi: 10.1016/j.adolescence.2009.05.017
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of Family Psychology, 20*(1), 68.
- Russell, A., Saebel, J. (1997). Mother–Son, Mother–Daughter, Father–Son, and Father–Daughter: Are They Distinct Relationships?. *Developmental Review, 17*(2), 111-147. <https://doi.org/10.1006/drev.1996.0431>
- Russell-Carroll, J., & Tracey, A. (2011). Intergenerational transmission of reciprocal role procedures, personality integrity and self-esteem in fathers and sons. *The Irish Journal of Psychology, 32*(3-4), 130-143.
- Saklofske, D. H., Austin, E. J., & Minski, P. S. (2003). Factor structure and validity of a trait emotional intelligence measure. *Personality and Individual Differences, 34*(4), 707-721.
- Saklofske, D. H., Austin, E. J., Galloway, J., & Davidson, K. (2007). Individual difference correlates of health-related behaviours: Preliminary evidence for links between emotional intelligence and coping. *Personality and Individual Differences, 42*(3), 491-502.
- Sancho, G. E., Salguero, J. M., & Berrocal, F. P. (2017). Ability emotional intelligence and its relation to aggression across time and age groups. *Scandinavian journal of psychology, 58*(1), 43-51.
- Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child development, 41*, 413-424.
- Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece J. L. (2010). Ενδιαφέρον και θυμικό. Στο Ν. Μακρής & Δ. Πνευματικός (Επιμ. Έκδ.), *Τα κίνητρα στην εκπαίδευση* (σσ.427-478). Αθήνα: Gutenberg.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Simunek, M., McKenley, J., & Hollander, S. (2002). Characteristic emotional intelligence and emotional well-being. *Cognition & Emotion, 16*(6), 769-785.
- Schwarz, B., Stutz, M., & Ledermann, T. (2012). Perceived interparental conflict and early adolescents' friendships: The role of attachment security and emotion regulation. *Journal of youth and adolescence, 41*(9), 1240-1252.
- Segrin, C., Taylor, M. E., & Altman, J. (2005). Social cognitive mediators and relational outcomes associated with parental divorce. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*(3), 361-377.

- Sharma, S., & Agarwala, S. (2014). Self-Esteem and Collective Self-Esteem as Predictors of Depression. *Journal of Behavioural Sciences*, 24(1), 21-28.
- Siegling A. B., Saklofske D. H., Vesely A. K., Nordstokke D. W. (2012). Relations of emotional intelligence with gender-linked personality: Implications for a refinement of EI constructs. *Personality and Individual Differences*, 52, 776-781. doi:10.1016/j.paid.2012.01.003
- Someya, T., Uehara, T., Kadowaki, M., Tang, S. W., & Takahashi, S. (2000). Effects of gender difference and birth order on perceived parenting styles, measured by the EMBU scale, in Japanese two-sibling subjects. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 54(1), 77-81.
- Spanea, E., Anagnostopoulos, F., Kalatzi-Azizi, A., & Skarlos, D. (2005). Psychosocial adjustment of patients with breast cancer. *Hellenic Journal of Psychology*, 2, 159-182.
- Steiger, A. E., Fend, H. A., & Allemand, M. (2015). Testing the Vulnerability and Scar Models of Self-Esteem and Depressive Symptoms From Adolescence to Middle Adulthood and Across Generations. *Developmental Psychology*, 51(2), 236-247. doi: 10.1037/a0038478
- Sternberg, R. J. (1997). Intelligence and lifelong learning: What's new and how can we use it?. *American Psychologist*, 52(10), 1134.
- Τάνταρος, Σ (2011). Οικογένεια και ανάπτυξη τυ παιδιού και του εφήβου: Θεωρητικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί. Στο Σ. Τάνταρος (Επιστ. Επιμ.), *Ανθρώπινη ανάπτυξη & οικογένεια* (σσ. 15-38). Αθήνα: Πεδίο.
- Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's magazine*.
- Tiggemann, M., & Lynch, J. E. (2001). Body image across the life span in adult women: The role of self-objectification. *Developmental Psychology*, 37(2), 243-253. doi: 10.1037/0012-1649.37.2.243
- Trzesniewski, K. H., Donnellan, M. B., & Robins, R. W. (2003). Stability of self-esteem across the life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 205-220. doi: 10.1037/0022-3514.84.1.205
- Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Roberts, B. W., & Caspi, A. (2004). Personality and self-esteem development across the life span. In P. T. Costa, Jr. & I. C. Siegler (Eds.), *Recent advances in psychology and aging* (pp. 163-185). Netherlands: Elsevier.

- Tsaousis, I. (2008). Measuring Trait Emotional Intelligence: Development and Psychometric Properties of the Greek Emotional Intelligence Scale (GEIS). *Psychology, 15*, 200-218.
- Τσαούσης, Ι. (2002). Το γονεϊκό μοντέλο διαπαιδαγώγησης και η αυτοεκτίμηση του μαθητή ως μεταβλητές εμφάνισης προβληματικής συμπεριφοράς στο περιβάλλον του σχολείου. Στο Ν. Πολεμικός, Μ. Καϊλα, & Φ. Καλαβάσης, *Εκπαιδευτική, Οικογενειακή και Πολιτική Ψυχοπαθολογία: Αποκλίνουσες διαστάσεις στο χώρο της οικογένειας* (Τόμος Β' σσ. 274-303). Αθήνα: Ατραπός.
- Tsaousis, I., & Kazi, S. (2013). Factorial invariance and latent mean differences of scores on trait emotional intelligence across gender and age. *Personality and Individual Differences, 54*(2), 169-173.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2001). Age and birth cohort differences in self-esteem: a cross-temporal meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review, 5*(4), 321-344.
- Vogel, E. A., Rose, J. P., Roberts, L. R., & Eckles, K. (2014). Social Comparison, Social Media, and Self-Esteem. *Psychology of Popular Media Culture, 3*(4), 206–222. doi: 10.1037/ppm0000047
- Wagner, J., Lüdtke, O., & Trautwein, U. (2016). Self-esteem is mostly stable across young adulthood: Evidence from latent STARTS models. *Journal of Personality, 84*, 523-535. doi: 10.1111/jopy.1217
- Weinreich, H. (1978). Sex-Role Socialization. In J. Chetwynd and O. Hartnett (Eds.), *The Sex-Role System* (pp. 18-27). London: Routledge & Kegan Paul.
- Weiss, L. H., & Schwarz, J. C. (1996). The relationship between parenting types and older adolescents' personality, academic achievement, adjustment, and substance use. *Child development, 67*(5), 2101-2114.
- Widom, C. S., & Wilson, H. W. (2015). Intergenerational Transmission of Violence. In J. Lindert & I. Levav (Eds.), *Violence and Mental Health* (p. 27-45). Netherlands: Springer Netherlands.
- Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). Διαστάσεις της αυτοαντίληψης, αυτοεκτίμηση. *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο* (Τεύχος 4^ο, σσ. 5-53). Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδάνος.
- Zeigler-Hill, V., Holden, C. J., Enjaian, B., Southard, A. C., Besser, A., Li, H., et al. (2015). Self-Esteem instability and personality: The connections between

feelings of self-worth and the Big Five dimensions of personality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41, 183-198.

Ziller, R. C. (1973). *The Social Self*. New York: Pergamon Press.

Παράρτημα

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟΝ ΕΦΗΒΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ**Φόρμα συγκατάθεσης**

Η έρευνα αυτή μελετά διάφορες πτυχές της συμπεριφοράς του εφηβικού και ενήλικου. Διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης μεταπτυχιακής εργασίας από την Ειρήνη-Σπυριδούλα Μαστέλλου, φοιτήτρια του ΠΜΣ «Ψυχολογία»- «Εφαρμοσμένη Γνωστική και Αναπτυξιακή Ψυχολογία» του Παντείου Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς είναι ανώνυμο, απόρρητο και προσωπικό. Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική και γίνεται κατόπιν ενημέρωσης και αποδοχής των παραπάνω προϋποθέσεων. Αν είστε γονιός, με την έγγραφη συμφωνία σας, επιτρέπετε επίσης στο παιδί σας να λάβει μέρος στην ακόλουθη έρευνα.

Σας ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας.

Οδηγίες και προϋποθέσεις για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου

1. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο. Οποιαδήποτε πληροφορία παρέχουν οι ερωτώμενοι έχει αποκλειστικό σκοπό την εξυπηρέτηση της συγκεκριμένης έρευνας.
2. Κάθε ερωτηματολόγιο είναι αυστηρά προσωπικό, με την έννοια ότι οι απαντήσεις που θα δώσετε πρέπει να είναι αποτέλεσμα της δικής σας αποκλειστικά επιλογής.
3. Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου ζητάμε να συμπληρώσετε ορισμένα δημογραφικά στοιχεία. Η ορθή συμπλήρωση των στοιχείων αυτών είναι απαραίτητη για την καλύτερη κατανόηση των υπό μελέτη θεμάτων και δεν αποσκοπεί στην αποκάλυψη της ταυτότητας των συμμετεχόντων.
4. Για την καλύτερη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου συμβουλευτείτε τις οδηγίες που δίνονται σε κάθε ενότητα.

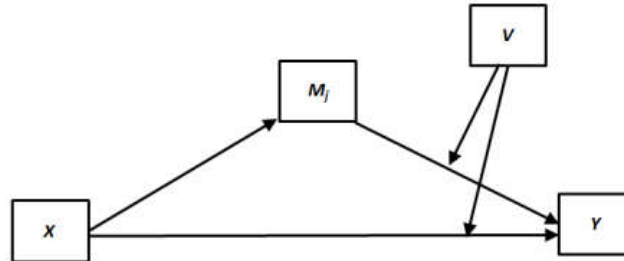
Υπογραφή

Ημερομηνία

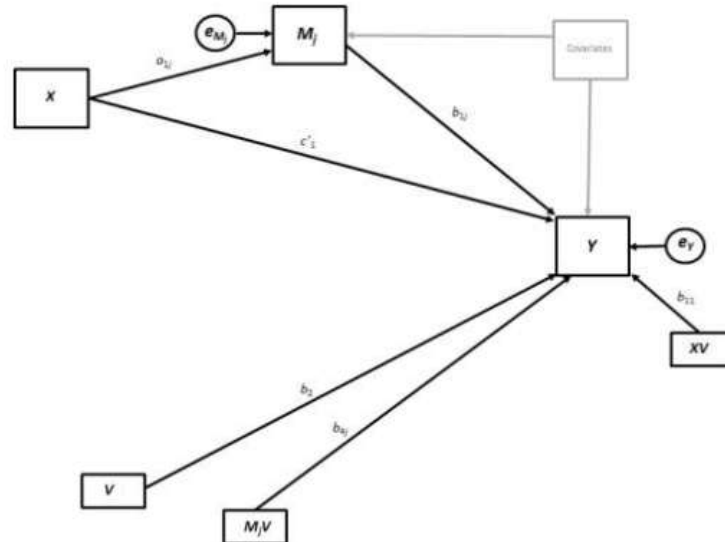
Μοντέλο Στατιστικής Ανάλυσης

Model 15

Conceptual Model

Statistical Model

Conditional indirect effect of X on Y through $M_j = a_{1j} (b_{1j} + b_{4j}V)$
 Conditional direct effect of X on $Y = c'_{1j} + b_{11}V$

Σχήμα A1. Μοντέλο ανάλυσης με τη διαδικασία SPSS Process

Σημείωση. Το σχήμα λήφθηκε από το SPSS Process documentation (Hayes, 2013).